

ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
"БУКОВИНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ"
ФАКУЛЬТЕТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЕКОНОМІКИ

**ЗБІРНИК
“ НАУКОВИЙ ПРОСТІР “**

*ЗВІТНІ МАТЕРІАЛИ
ДОСЛІДЖЕННЯ ЧЛЕНІВ НАУКОВОГО ГУРТКА
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ*

**Чернівці
2022**

УДК 00.33.34.004

Редакційна колегія:

Анастасія САВЧУК - голова студенського наукового гуртка (Ф-101)
Євгеній СЛОБОДЯН - секретар студенського наукового гуртка (К-11)
Ангеліна ГЕРЕГА - член студенського наукового гуртка (А-201)
Валерія РОТАР - член студенського наукового гуртка (К-11)
Олександр Педурару - член студенського наукового гуртка (К-301)

**НАУКОВИЙ ПРОСТІР: ЗВІТНІ МАТЕРІАЛИ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ
ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ - ЧЕРНІВЦІ, 2023**

Усі матеріали подані в авторській редакції.

Відповідальний за формування збірника - Ангеліна ГЕРЕГА

ПВНЗ "БУКОВИНСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ"
ФАКУЛЬТЕТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ЕКОНОМІКИ
НАУКОВИЙ ГУРТOK ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ТА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

ВСТУП

Збірник "Науковий простір" є результатом досліджень студентського наукового гуртка, який почав свою діяльність у 2016 році. Студентський гурток започаткований студентами (станом на 2016 рік) Економічного факультету та узгоджений з викладачами кафедри Економіки і підприємництва на чолі із завідувачкою кафедри доцентом Тетяною Штермою.

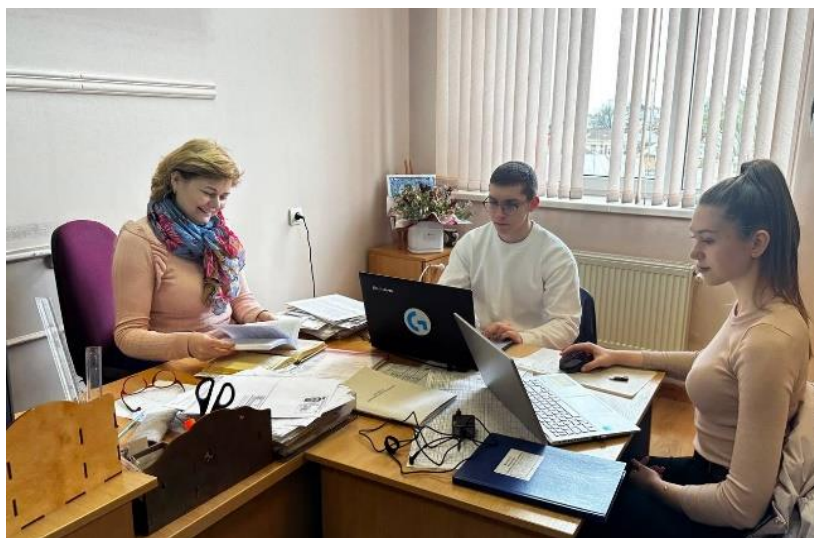
З першого збірника праць "Економічний простір", який був виданий в 2017 році, гурток став успішною ініціативою, яка привернула увагу студентів та викладачів нашого університету та інших закладів вищої освіти України. З плином часу гурток зростає, розвивався та змінювався разом із факультетом, де відбувалися зміни у кількості спеціальностей та назві. Факультет Інформаційних технологій та економіки очолила доцент Тетяна Штерма, яка продовжила працювати зі студентським науковим гуртком в напрямку досліджень.

У 2020 році члени гуртка прийняли рішення запрошувати до співпраці студентів та викладачів Юридичного факультету нашого університету та інших закладів вищої освіти України. Це дозволило збільшити обсяг досліджень та розширити спектр тем для наукових досліджень. У тому ж 2020 році був виданий збірник "Науковий простір", приурочений до 25-річчя Буковинського університету, у якому брали участь студенти та викладачі різних закладів вищої освіти України.

Отже, у збірнику «Науковий простір» факультету інформаційних технологій та економіки Ви знайдете висвітлення досліджень, що базуються на сучасних проблемах формування глобального наукового простору, трудової міграції та вивчення тенденцій розвитку економіки нашої країни у до військовий, підчас військовий та після військовий час.

Євген СЛОБОДЯН К-11

Анастасія САВЧУК Ф-101

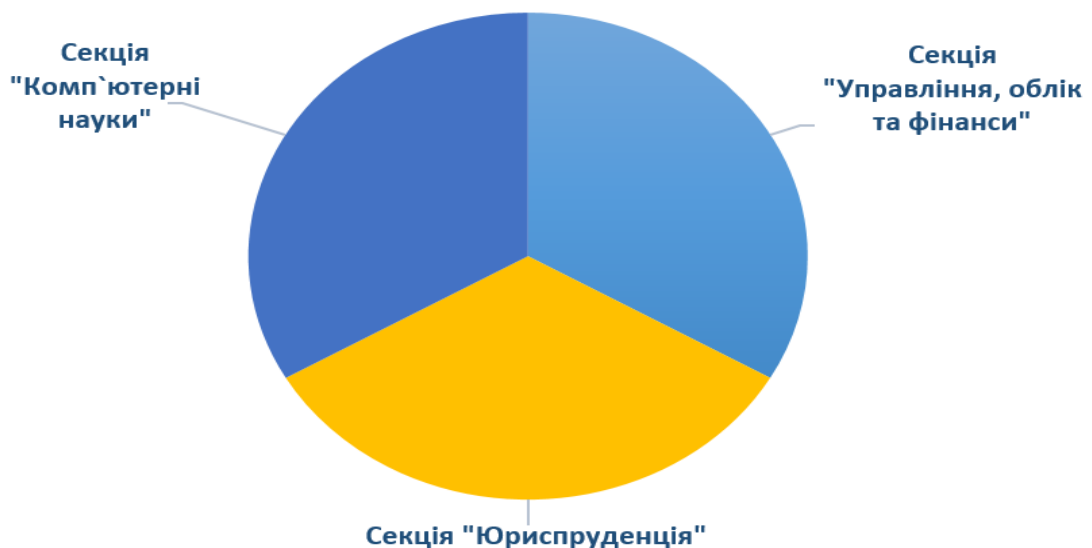
Мета студентського наукового гуртка:

залучення студентів до проведення науково-дослідної діяльності, участі у наукових та бізнес-проектах, науково-практичних заходах та конкурсах, створення умов для творчого зростання у процесі навчання і оволодіння фахом для майбутньої професійної діяльності та кар'єрного росту.

Завдання студентського наукового гуртка:

- поглиблення знань з дисциплін, які вивчаються, за обраним фахом;
- розвиток наукового мислення і аналітичних здібностей, набуття навиків дослідницької роботи та розширення кругозору та ерудиції;
- участь членів гуртка та інших студентів у науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах та конкурсах;
- організація та проведення зустрічей та майстер-класів з провідними іноземними і вітчизняними науковцями та викладачами закладів освіти, представниками органів державної влади та бізнесу, експертами та фахівцями в площині сучасних технологій управління;
- організація та проведення екскурсій для ознайомлення з особливостями діяльності органів державної влади, провідних підприємств економіки та ІТ-індустрії;
- проведення спільних наукових досліджень за участю викладачів, студентів, представників бізнесу та ІТ-індустрії;
- підготовка до друку збірник «Науковий простір», як результат річної науково-дослідної роботи.

Студентський науковий гурток "Науковий простір"

ЗМІСТ

Р. ЗЕЛЯ А. УРСАКІЙ	Ефективність управління грошовими потоками підприємства	6
Т.ШТЕРМА В. ДРАГАНЧУК О. ФЕДОРОВИЧ	Ефективність аналітики та оцінка використання інформаційних технологій на підприємстві	9
Т.ШТЕРМА А. ФЕДОРОВИЧ С.ПЕЛИПЧУК С.КЕЛЬБЯ С. АУЗЯК	Прогнозування економічних показників: попередження банкрутства підприємства	12
С.КЕЛЬБЯ Д. МИРНА Є. СЛОБОДЯН С.ОСАДЧУК	Контролінг, як інструмент підвищення ефективності використання фінансових ресурсів	15
М. МАНИЛІЧ В.САВІН Є. КОНДЕЛЬ Т.ДУДНИК С.ПЕЛИПЧУК М. ШЕВЧУК М. НІКОРА А. ДОГОТАР Р. ДУДНИК	Значення ораторського мистецтва для юристів	18
В. ТИХЕНЬКА	Воєні злочини на території України під час російської агресії : наслідки та покарання	21
А.САВЧУК У.ПЕТРИНЯК	Архітектура комп'ютера	25
О. ДЕКУШ О. БЕЖАН	Фінансовий контролінг як метод управління стратегічного планування підприємства	27
А. СОЛОЩАК	Роль та значення освіти як виду фінансово-економічної діяльності	33
А.ПАРАЩУК Н.РОШКО П.ОСТАФІЙЧУК В.ВЕРШИГОРА	Аналіз формування і використання фінансових ресурсів підприємства	38
	Облік і аналіз дебіторської заборгованості	47
	Удосконалення обліку витрат підприємства	50
	Напрями управління ресурсами для більшої ефективності кп «чернівціводоканал»	53
	Аналіз та управління грошовими потоками підприємства	56
	Особливості функціонування фінансових систем	60
	Креативність – як основа ефективної діяльності персоналу підприємств	64
	Біхевіористична концепція фінансів: теоретичні виміри	65
	Проблеми та перспективи цифрової трансформації банківського сектору України	69
	Інформаційний простір економіки країн і регіонів як чинник управління фінансами в умовах цивілізаційних змін	72
	Особливості обліку операцій з іноземною валютою та безнадійної дебіторської заборгованості	76
	Ризики виникнення дефолту	78

Роміна ЗЕЛЯ
факультет інформаційних технологій та економіки
Анжела УРСАКІЙ
магістр Фмз-601
факультет інформаційних технологій та економіки
Науковий керівник:
Тетяна ШТЕРМА
к.е.н., доцент ПВНЗ «Буковинський університет»

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Господарська діяльність будь-якого підприємства нерозривно пов'язана з рухом коштів. Кожна господарська операція супроводжується або надходженням, або витратою коштів. Кошти обслуговують практично всі аспекти звичайної (операційної, інвестиційної і фінансової) діяльності суб'єктів господарювання [1]. Неперервний процес руху коштів в часі представляє собою грошовий потік, який образно порівнюють із системою „фінансового кругообігу”, що забезпечує життєздатність фірми. Від повноти і своєчасності забезпечення процесу постачання, виробництва і збуту продукції грошовими ресурсами залежать результати основної (операційної) діяльності підприємства, міра його фінансової стабільності і платоспроможності, конкурентні переваги, необхідні для поточного і перспективного розвитку.

Виникнення та формування грошового потоку при здійсненні господарських операцій у рамках реалізації операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства є результатом прояву сукупності фінансово-облікових відносин, а тому, має певні ознаки, які б ми хотіли виділити.

По-перше, рух грошових коштів здійснюється у зв'язку із виконанням договірних зобов'язань між суб'єктами господарювання як фінансова складова виконання відповідних господарських угод (тобто, угода з купівлі–продажу матеріальних цінностей передбачає поставку товару одним із учасників договору і відповідну оплату іншим учасником).

По-друге, функціонально-організаційні особливості господарських операцій підприємства дають змогу ідентифікувати рух коштів за видами грошових потоків відповідно до встановлених критеріїв групування.

По-третє, грошові потоки, що генеруються суб'єктом господарювання, мають виключно фінансовий характер.

Чистий грошовий потік представляє собою зміну грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні підприємства, за період, що аналізується.

Для забезпечення ефективного управління грошовими потоками доцільно здійснювати їхню класифікацію за різними ознаками.

1. За спрямованістю руху коштів виділяють: додатний грошовий потік (приплив коштів); від'ємний грошовий потік (відплив коштів).

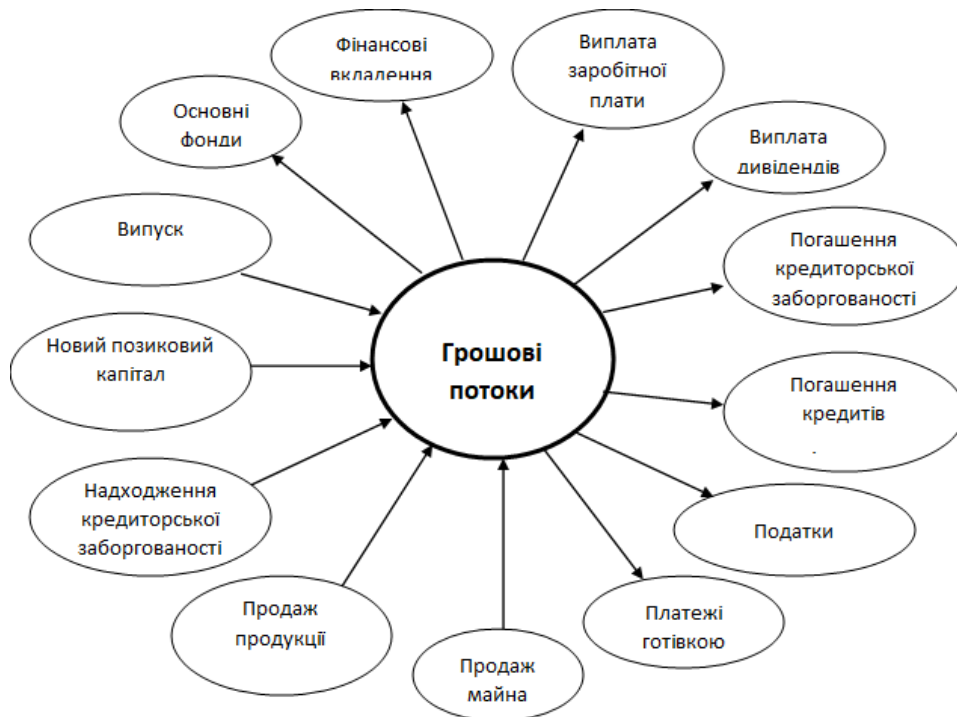

Рис. 1. Грошові потоки підприємства

Складено автором

На рисунку, що відображає грошові потоки підприємства, стрілки, спрямовані всередину, показують додатний грошовий потік (приплив коштів), назовні - від'ємний грошовий потік (відплив коштів).

Слід зазначити їхню тісну взаємозумовленість: збій у часі або в обсязі одного з них зумовлює збій і іншого потоку. Тому, їх доцільно розглядати у взаємозв'язку як єдиний об'єкт управління.

2. За методом обчислення обсягу:

- валовий грошовий потік - це всі надходження або вся сума витрати коштів в аналізованому періоді;

- чистий грошовий потік (ЧГП), що становить різницю між додатним (ДГП) і від'ємним (ВГП) потоками коштів:

$$\text{ЧГП} = \text{ДГП} - \text{ВГП} \quad (1.)$$

ЧГП може бути як додатною, так і від'ємною величиною.

3. За видами діяльності:

- грошовий потік від операційної діяльності;
- грошовий потік від інвестиційної діяльності;
- грошовий потік від фінансової діяльності

4. За рівнем достатності обсягу розрізняють:

- надлишковий грошовий потік,;
- дефіцитний грошовий потік.

5. За неперервністю формування розрізняють:

- регулярний грошовий потік;
  - дискретний (епізодичний) грошовий потік.
6. За стабільністю часових інтервалів регулярні грошові потоки можуть бути:
- з рівномірними часовими інтервалами, що називається ануїтетом;
  - з нерівномірними часовими інтервалами.
7. За періодом часу:
- короткострокові грошові потоки (до року);
  - довгострокові грошові потоки (понад рік).
8. Залежно від того, коли надходять кошти:
- пренумерандо;
  - постнумерандо.
9. За видами використовуваних валют розрізняють:
- грошові потоки в національній валюті;
  - грошові потоки в іноземній валюті.
10. За законністю здійснення виділяють:
- легальний грошовий потік;
  - нелегальний грошовий потік.

Розглянуті класифікації дають можливість більш цілеспрямовано здійснювати облік, аналіз і планування різних видів грошових потоків на підприємстві. В системі фінансового управління підприємством велика увага приділяється питанням організації грошових потоків, які показують суттєвий вплив на кінцеві результати його фінансово-господарської діяльності.

Грошові потоки підприємства можуть бути згруповані за різними ознаками (рис. 1.).

Рис. 1. Грошові потоки підприємства

Складено автором

Отже, грошові потоки є найважливішим самостійним об'єктом фінансового управління підприємства, який допомагає досягнути поставлених поточних і стратегічних цілей та сприяє формуванню позитивних фінансових результатів .

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Електронний ресурс: [http:// www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/46.pdf](http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/46.pdf)
2. Електронний ресурс: <https://technologia.com.ua>

Тетяна ШТЕРМА

к.е.н., доцент

Володимир ДРАГАНЧУК

студент Ф-201

факультет інформаційних технологій та економіки

ПВНЗ «Буковинський університет»

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ АНАЛІТИКИ ТА ОЦІНКА ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Сучасний фінансовий менеджер посідає одне з провідних місць в управлінні підприємством, оскільки займається не тільки веденням рахунків, а й здійснює планування, аудит, оцінювання, огляд діяльності, розробку управлінських рішень у господарській діяльності підприємства.

Аналітична робота завжди виконується у певному інформаційно-обчислювальному середовищі, технічною базою якого є комплекс засобів електронно-обчислювальної техніки. Засоби обчислювальної техніки стали невід'ємною частиною робочого місця економістів-аналітиків. У зв'язку з цим у нинішній час вже не можна говорити тільки про автоматизацію аналітичної роботи, а саме - комп'ютеризацію праці економістів. На наш погляд, термін «автоматизація» є більш вузьким, бо припускає, власне, реалізацію обчислювального процесу автоматизації певних, найбільш формалізованих, ділянок процесу управління. Комп'ютеризація включає увесь комплекс питань - організаційних, методичних, правових, інформаційних, технологічних, пов'язаних із використанням ЕОМ в управлінні, зокрема в процесі здійснення обліково-фінансового аналізу.

Аналітична робота набуває нової якості в зв'язку з появою і розповсюдженням персональних електронно-обчислювальних машин (ПЕОМ). Це зумовлено, передусім, високою продуктивністю і надійністю ПЕОМ, а також простотою їх обслуговування й експлуатації, наявністю розвиненого програмного забезпечення, діалоговими засобами роботи з користувачем тощо. Застосування ПЕОМ підвищує ефективність аналітичної роботи, бо скорочується час проведення аналізу; досягається

більш повне охоплення впливу факторів на результати діяльності об'єкта аналізу і більш точне обчислення їх кількісного впливу [28].

Крім того, за умов переходу до ринкових відносин суб'єкти підприємницької діяльності зазнають постійної потреби в розширенні аналітичних досліджень, пов'язаних із вивченням кон'юнктури ринку, розробкою перспектив розвитку, комплексною оцінкою ефективності застосування різноманітних форм господарювання, своєчасним виробленням оперативних управлінських рішень. У зв'язку з цим комп'ютеризація обліково-фінансового аналізу на базі ПЕОМ стає об'єктивно необхідною. Найбільш характерною організаційною формою використання ПЕОМ є створення на їх базі автоматизованих робочих місць (АРМ) економіста - аналітика, що являє собою інформаційно-обчислювальну систему, орієнтовану на професійне виконання аналітичних робіт на рівні різноманітних суб'єктів господарювання.

Охарактеризуємо деякі з інформаційних систем, що використовуються в сфері обліку і управління:

AIS - системи – це автоматизовані інформаційні системи, орієнтовані безпосередньо на вирішення задач бухгалтерського (фінансового) обліку і завдання управлінського обліку вирішують лише частково.

MRP - системи – це системи планування виробництва і закупівлі матеріалів, необхідних для випуску готової продукції. Дані такого плану використовуються на стадії оперативного управління закупками і виробництвом для прийняття рішень про придбання або виготовлення тих чи інших видів матеріалів і сировини. В процесі планування потреб система дозволяє визначити кількість необхідних матеріалів і її наявність на складах підприємства за датами, в відповідності з потребами основного виробничого плану.

ERP - системи – системи планування і керування ресурсами підприємства, що забезпечують функціональну інтеграцію внутрішніх процесів підприємства.

Підприємства, діяльність яких ґрунтується на базі ERP - системи, автоматично здійснюють: стратегічне планування, керування фінансами, бухгалтерський облік і фінансовий аналіз, планування і управління виробництвом, матеріальними ресурсами, запасами, закупівлею і продажами.

CRM - системи – системи керування взаємовідносинами з клієнтами по всім організаційним аспектам (реклама, продажі, доставка і обслуговування, дизайн тощо). Витрати на залучення нових клієнтів набагато більші ніж на утримання існуючих і окупаються далеко не одразу. Тому важливо автоматизувати процес залучення і утримання клієнтів. В таких системах відсутні готові рішення, а пропонується лише набір інструментів, які можна використовувати для реалізації заданої стратегії. В цьому і полягає принципова відмінність CRM- систем від ERP-систем.

CRM- системи забезпечують інтеграцію зовнішніх контрагентів і контактів, крім того вони надають інструменти для моніторинга процесів продажу, дозволяють складати плани на рік і квартал, відслідковувати статистику продажів, оцінювати ефективність роботи продавців і прогнозувати можливі продажі. Однак все це стає можливим тільки після прийняття CRM-стратегії як основи ведення бізнесу.

Для ефективного функціонування, розглянемо систему “Парус – Менеджмент і Маркетинг”, яку підприємство використовує в управлінському обліку для ефективного керування господарськими процесами, пов’язаними з налагодженням зв’язків як з постачальниками сировини для виготовлення продукції так і з клієнтами, які є споживачами виробленої продукції.

Про програму “Парус – Менеджмент і Маркетинг” можна сказати, що це перша українська CRM-система. Вона дозволяє керувати взаємовідносинами з клієнтами, відслідковувати історію розвитку взаємовідносин з замовниками і централізовано керувати продажами і клієнт-орієнтованим маркетингом.

CRM – це стратегія компанії, що визначає взаємодію з клієнтами у всіх організаційних аспектах: вона стосується реклами, продажів, доставки і обслуговування клієнтів, виробництва нових продуктів, виставлення рахунків тощо. Ця стратегія заснована на виконанні наступних умов:

1) наявності єдиного сховища інформації і системи, куди миттєво поміщаються і де в будь-який момент доступні всі відомості про всі випадки взаємодії з клієнтами;

2) синхронізація керування каналами взаємодії (тобто існують організаційні процедури, які регламентують використання цієї системи і інформації в кожному підрозділі компанії);

3) постійний аналіз зібраної про клієнтів інформації і прийняття відповідних організаційних рішень, наприклад, про ранжування клієнтів, виходячи з їх значимості для компанії, виробіток індивідуального підходу до клієнтів згідно з їх специфічними потребами.

Програму “Парус – Менеджмент і Маркетинг” орієнтовано на всі підприємства, для яких існують такі поняття, як “клієнт”, “замовник”, тобто на підприємства, які займаються продажем товарів і наданням різного роду послуг, а також фірмам, що займаються сервісним обслуговуванням клієнтів.

За допомогою програми “Парус – Менеджмент і Маркетинг” підприємство вирішує наступні задачі:

1) збору і обробки інформації про контрагентів (клієнтах, потенційних клієнтах, партнерах, конкурентах тощо) в єдиній базі даних;

2) автоматизації роботи менеджерів;

3) контролю і аналізу роботи менеджерів по збуту і обслуговуванню клієнтів, аналізу результативності діяльності компанії;

4) збору і обробки інформації для ведення маркетингової діяльності підприємства.

Таким чином, економічна ефективність, одержувана при впровадженні застосування комп'ютерних програм дійсно вплине на покращення ефективності аналітичної діяльності обробки інформації відділу менеджменту і маркетингу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Електронний ресурс: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/2_2018/46.pdf
2. Електронний ресурс: <https://technologia.com.ua>
3. Електронний ресурс: <https://web.posibnyky.vntu.edu.ua>

Олександр ФЕДОРОВИЧ

магістр Фм-501

факультет інформаційних технологій та економіки

Тетяна ШТЕРМА

к.е.н., доцент

факультет інформаційних технологій та економіки

ПВНЗ «Буковинський університет»

ПРОГНОЗУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ: ПОПЕРЕДЖЕННЯ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Існують ознаки, що вказують на можливе погіршення стану підприємства. Важливу інформацію дає зіставлення даних фінансових звітів підприємства з даними за ряд періодів часу та середніх даних по галузі, а також аналіз бухгалтерського балансу підприємства. Аналіз з наданням звітності, її низька якість повинні стати приводом для аналізу процесу її складання. Запізнення можуть говорити про неефективну роботу фінансових служб підприємств, невдалу побудову інформаційної системи, що збільшує ймовірність прийняття неефективних рішень.

Про неблагополуччя у фінансах підприємства можуть говорити зміни в статтях балансу як з боку пасивів, так і з боку активів. Причому для кожної статті балансу існують оптимальні розміри, і небезпечним може бути як збільшення, так і зменшення балансових сум. Безумовно негативним є зменшення коштів на поточному рахунку підприємства. Але і різке збільшення також може свідчити про несприятливі тенденції, наприклад, про зниження можливостей зростання й ефективності інвестицій.

Тривожним фактором є підвищення відносної частки дебіторської заборгованості в активах підприємства, тобто боргів покупців, старіння дебіторських рахунків. Це значить, що або підприємство проводить нерозумну політику комерційного кредиту стосовно своїх споживачів, або самі споживачі затримують платежі. За зовнішніми змінами статей

дебіторської заборгованості може ховатися несприятлива концентрація продажів занадто малому числу покупців, банкрутство клієнтів підприємства чи поступки клієнтам та ін.

Статті рахунків про доходи та прибуток підприємства також можуть сигналізувати про неблагополуччя. Погано, коли знижується обсяг продажів, але і підозріле їх швидке зростання. Останнє може означати збільшення боргових зобов'язань, підвищення напруженості з готівкою.

Проблема банкрутства підприємств є однією з найактуальніших в умовах сучасної економіки України, оскільки банкрутство має суттєві негативні наслідки як для самого підприємства, так і для економіки країни в цілому. Тому розробка моделей оцінки схильності підприємства до банкрутства є важливим напрямком в економічних дослідженнях.

Отже, ми можемо дати наступні рекомендації для попередження банкрутства підприємства. Для оцінки стану підприємства необхідно проаналізувати дані про матеріальні запаси. Підозріле не тільки збільшення запасів, що нерідко означає затоварення, але і різке їхнє зниження. Останнє може означати перебої у виробництві та постачанні і мати наслідком невиконання зобов'язань з постачання. Усякі різкі зміни в інвестиціях у товарно-матеріальні запаси говорять про нестабільність виробництва.

Сучасна економічна наука має у своєму арсеналі велику кількість різноманітних прийомів і методів прогнозування фінансових показників. Однак для експрес-аналізу фінансового стану суб'єкта господарювання потреба в більшості з них відпадає.

Розглянемо три основних підходи до прогнозування фінансового стану з позиції можливого банкрутства підприємства:

- розрахунок індексу кредитоспроможності;
- використання системи формалізованих і неформалізованих критеріїв;
- прогнозування показників платоспроможності.

Як приклад можна привести рекомендації Комітету з узагальнення практики аудитування (Великобританія), що містять перелік критичних показників для оцінки можливого банкрутства підприємства. Ґрунтуючись на розробках західних аудиторських фірм і адаптуючи ці розробки до вітчизняної специфіки ведення бізнесу, можна рекомендувати таку дворівневу систему показників.

До першої групи відносяться критерії та показники, несприятливі поточні значення яких і динаміка зміни, що складається, свідчать про можливі в майбутньому значні фінансові ускладнення, у тому числі і банкрутство. До них відносяться:

- повторювані істотні втрати в основній виробничій діяльності;
- перевищення певного кредиторського рівня кредиторської заборгованості;

- надмірне використання короткострокових позикових засобів як джерела фінансування довгострокових вкладень;
- стійко низькі значення коефіцієнтів ліквідності;
- хронічний брак оборотних коштів;
- частка позикових засобів у загальній сумі джерел засобів, яка стійко збільшується до небезпечних меж;
- неправильна реінвестиційна політика;
- перевищення розмірів позикових засобів над установленими лімітами;
- хронічне невиконання зобов'язань перед інвесторами, кредиторами й акціонерами;
- висока питома вага простроченої дебіторської заборгованості;
- наявність наднормативних товарів і виробничих запасів;
- погіршення відносин з установами банківської системи;
- використання (змушене) нових джерел фінансових ресурсів на відносно не вигідних умовах;
- застосування у виробничому процесі устаткування з простроченими термінами експлуатації;
- потенційні втрати довгострокових контрактів;
- несприятливі зміни в портфелі замовлень.

У другу групу входять критерії та показники, несприятливі значення яких не дають підстави розглядати поточний фінансовий стан як критичний. Разом з тим вони вказують на те, що за певних умов або при неприйнятті дійових заходів ситуація може різко погіршитися. До них відносяться:

- утрата ключових співробітників апарата управління;
- змушені зупинки, а також порушення ритмічності виробничо-технологічного процесу;
- недостатня диверсифікованість діяльності підприємства, тобто надмірна залежність фінансових результатів діяльності підприємства від якогось одного конкретного проекту, типу устаткування, виду активів й ін.;
- зайва ставка на можливу та прогнозовану успішність і прибутковість нового проекту;
- участь підприємства в судових розглядах з непередбаченим результатом;
- утрата ключових контрагентів;
- недооцінка необхідності постійного технічного та технологічного оновлення підприємства;
- неефективні довгострокові угоди;
- політичний ризик, зв'язаний з підприємством у цілому чи його ключовими підрозділами.

Не всі з розглянутих критеріїв можуть бути розраховані безпосередньо за даними бухгалтерської звітності, потрібна додаткова

інформація. Що стосується критичних значень цих критеріїв, то вони повинні бути деталізовані за галузями та підгалузями, а їх розробка може бути виконана після нагромадження певних статистичних даних. Проте, слід відмітити, що на сьогодні найбільш перспективним є використання адаптивних методів для прогнозування економічних показників. Найважливіша перевага адаптивних методів – побудова моделей, які самокоректуються і здатні враховувати результат прогнозу, зробленого на попередньому етапі.

Для сучасної економіки України характерним є нестача коштів, наявність великої дебіторської та кредиторської заборгованості і, як наслідок, – хронічна неплатоспроможність підприємств. Таким чином, кожне підприємство самостійно розробляє стратегію свого „виживання”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Електронний ресурс: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=988>
2. Електронний ресурс: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-fm/all-fm-2019/paper/viewFile/7213/5979>

Андрій ФЕДОРОВИЧ

магістр Фм-501

факультет інформаційних технологій та економіки

Світлана ПЕЛИПЧУК

к.е.н., доцент

факультет інформаційних технологій та економіки

ПВНЗ «Буковинський університет»

КОНТРОЛІНГ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ

З метою забезпечення ефективною реалізації стратегії розвитку та зміцнення фінансового потенціалу на будь якому підприємстві рекомендується впровадження контролінгу. На початковій стадії впровадження контролінгу в процес фінансового управління досить буде закріплення функцій контролінгу за близькими за економічним призначенням відділами підприємства, формування робочої групи з виконання завдань контролінгу зі співробітників, наділених відповідними посадовими повноваженнями. Такий підхід до впровадження контролінгу дозволить перебороти психологічний бар'єр, а також одержати достатнє уявлення про результативність управління грошовими потоками на підприємстві при мінімальних витратах фінансових і трудових ресурсів.

Наступний етап передбачає розробку та затвердження регламенту контролінгу фінансових ризиків: процедур складання, передачі, обробки й аналізу вихідної інформації, узгодження напрямків регулювання та оцінки

результативності контролінгу. Чіткий організаційний і часовий регламент контролінгу дозволяє створити передумови для розмежування відповідальності, контролю та стимулювання виконання процедур контролінгу фінансових ризиків підприємства.

Слідуючим етапом організації контролінгу фінансових ризиків підприємства є складання графіка документообігу, що передбачає: визначення складу вхідних і вихідних документів; маршрутизацію документопотоку; аналіз якості організації документообігу. Така структуризація розглянутого етапу обумовлена підходом до визначення документообігу як системи декількох аналітичних елементів: маршруту, документопотоку та інформаційного об'єкта. При цьому маршрут являє собою сукупність підрозділів і посадових осіб, через які послідовно проходить документ. Склад вхідних і вихідних документів у системі контролінгу визначається інформаційними потребами співробітників підприємства в змісті та формах одержання інформації.

Базовими документами для маршрутизації документопотоку є розроблені на попередніх етапах графік виконання комплексу робіт контролінгу, що визначає строки виконання робіт, і положення про розмежування відповідальності за реалізацію процедур контролінгу, що визначає маршрут документопотоку.

В якості критеріїв оцінки оптимальності можна виділити: відповідність документопотоку поставленому завданню; керованість документообігу; існування єдиного депозитарію зі структурованою інформацією; тематичну спрямованість кожного документа; відповідність періоду потреби в документі періодичності документопотоку; відповідність можливостей пошуку документа особливостям потреби в ньому. Як видно з графіку документообігу, у процесі братимуть активну участь співробітники юридичного й фінансового відділів, відділу логістики і відділу збуту.

Основні процедури контролінгу мають бути розподілені між:

- співробітниками фінансового відділу, що формують інформаційний масив контролінгу грошових потоків підприємства;
- аналітиком служби контролінгу, що здійснює обробку інформації та формування прогнозу ефективності управління грошовими потоками;
- менеджером з контролінгу, що досліджує результати контролінгу, формує звіт про існуючі та можливі проблеми в управлінні фінансовими ресурсами підприємства, а також розробку проектів регулювання руху грошових потоків підприємства;
- начальником служби контролінгу, що здійснює координацію процесу контролінгу й надає результати керівництву підприємства.

Подолання психологічного опору співробітників підприємства нововведенням з організації контролінгу вимагає розробки й впровадження системи мотивації виконання процедур контролінгу на наступному етапі

організації контролінгу. У даному аспекті мотивація розглядається як спонукання відповідальних співробітників до активної трудової діяльності для досягнення цілей контролінгу.

Заключним етапом організації контролінгу є автоматизація даного процесу. Основною метою даного етапу є одержання оперативної інформації щодо ходу реалізації операцій контролінгу кожним структурним підрозділом для оперативного реагування на непередбачені ситуації.

Результатом контролінгу є формування інформації для аналізу і прийняття управлінських рішень, розробки та оцінки варіантів регулювання руху грошових потоків, параметрів управління грошовими потоками та координації прийняття управлінських рішень.

Узагальнення аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень та їхньої координації здійснюється на основі зворотного інформаційного зв'язку. Вихідною інформацією контролінгу є: звіт про управління грошовими потоками, довідки про існуючі та можливі проблеми в результативності підприємства, прогнозний звіт про сценарії впливу факторів середовища на результати фінансово-економічної діяльності підприємства.

Проектований відділ контролінгу передбачає 4 штатних одиниці персоналу: керівника відділу, менеджера по стратегічному розвитку, менеджера з моніторингу (внутрішнього контролю), а також менеджера-фінансиста.

Отже, з метою вдосконалення фінансового управління підприємства та забезпечення реалізації фінансової стратегії пропонується організація відділу контролінгу, який забезпечить інформаційний інструментарій прийняття рішень в стратегічно ключових сферах функціонування, підвищить упорядкованість інформації для аналізу і управління фінансовими ресурсами підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боронос В. Аналіз економічного змісту фінансового потенціалу регіону / В. Боронос, І. Карпенко // Схід. Спецвипуск. - 2011. - №1(108). - С. 32-36.
2. Кіщак І. Т. Теоретико-методологічні основи формування фінансової стратегії підприємства / І. Т. Кіщак, Н. О. Корнева // Інноваційна економіка. - 2018. - № 1. - С. 77-79.

Стелла КЕЛЬБЯ
к.ю.н, доцент декан юридичного факультету
Софія АУЗЯК
студентка групи П-1
юридичного факультету
ПВНЗ “Буковинський університет”

ЗНАЧЕННЯ ОРАТОРСЬКОГО МИСТЕЦТВА ДЛЯ ЮРИСТІВ

В наш час риторика є однією із основоположних наук, що формує юриста, як особу, яка може за допомогою цих знань впливати та переконувати певну аудиторію, враховуючи всі їхні особливості.

Щоб визначити роль риторики для юриста, ми повинні спочатку дізнатись, що ж собою являє саме визначення слова «риторика» і від чого воно походить. Термін «риторика» походить від давньогрецького слова «оратор» і означає теорію ораторського мистецтва, науку красномовства. Близьким за значенням до нього є латинське слово «*oratoria*». Ці терміни пов'язують з публічними виступами, живим словом. Ще в давнину люди, які майстерно володіли мистецтвом красномовства (ритори, оратори), відігравали значну роль у суспільному житті.

Саме ораторське мистецтво визначається, як досконале вміння говорити до групи людей у структурований, виважений спосіб з наміром надати інформацію, вплинути, чи розважити слухачів, що у широкому сенсі є розділом мистецтва.

У ораторстві, як і в будь-якій іншій формі комунікації, є п'ять основних елементів, що часто виражені як «хто говорить, що до кого, в якому оточенні і з яким ефектом».

Ораторське мистецтво може ставити за мету широке коло результатів, починаючи з банальної передачі інформації, до мотивування людей до дій, чи до простої розповіді, цікавої історії. Добрі оратори мають змогу керувати емоційним станом своїх слухачів та використовувати це для досягнення певних цілей.

Ораторське мистецтво сприймається не стільки як наука про красномовство, а як про мовну доцільність, про осмислену і коректну мовну діяльність. Ораторське мистецтво означає не просто «говоріння», майстерність проголошення промови, а мову як соціальну дію, більше того - як взаємодію між мовцями.

Ораторське мистецтво завжди визнавалося необхідною і складною творчістю. Воно вважалося навіть царицею мистецтв, настільки сильним був його вплив на вирішення державних справ, на розум людей. Адже живе слово виконує не тільки утилітарну функцію передачі інформації - воно формує переконаність, готовність до певних конкретних дій. Тому ми можемо впевнено сказати, що воно являє одне із основоположних знань не

лише для юриста, але й для будь-якої іншої особи, яка має на меті розвинути свою вправність чіткої, структурованої та впевненої вимови та говоріння.

Сьогодні говорять про риторику як «вчення про досконале мовлення –переконливе, забарвлене, доцільне, ефективне, оскільки вона формує через стиль мовлення, стиль життя. Завдяки риториці можна виховати досконалу мовленнєву особистість. Дослідники переконані, що завдяки опануванню риторики можна випрацювати низку якостей, які стосуються процесу мислення - критичність, гнучкість, оперативність мовлення; - точність, стислість, правильність, виразність тощо, а крім того, удосконалити комунікативну поведінку».

Ефективність діяльності юриста залежить від багатьох чинників. Поряд з якісною правовою освітою, знанням норм права та процесу він повинен мати необхідні ділові та моральні якості, певні організаторські здібності, відзначається загальною культурою, вмінням працювати з людьми, володіти розвиненим почуттям обов'язку, справедливостю та відповідальністю.

Не можна забувати, що все соціальне життя людей постійно оформлено в мовленні - усному, писемному. Як зазначає Морозов в своєму словнику: «Без мовленнєвого оформлення життя неможливе, тож потрібні норми спілкування, людських відносин всередині спільноти або між ними».

На сьогоднішній день очевидно, що сферою інтересу ораторського мистецтва є спілкування та комунікація. Інколи її навіть визначають як теорію та майстерність ефективного мовлення досвідченого юриста. Однак, спілкування дуже складний та багатогранний феномен, який охоплює не лише юридичну сферу, а такі як лінгвістика, психологія, філософія тощо.

Одним із найважливіших вмінь юриста є контакт оратора («Оратор (від лат. ого-ого- ворю) - особа, яка виголошує промову, володіє майстерністю публічного виступу») із самими слухачами, що дає змогу слухачам впевнитись в дійсності та правильності даної інформації чи бесіди, яку вони проводять.

Сьогодні неможливо виконувати жоден вид юридичної діяльності без знання та розуміння особливостей спілкування та механізмів впливу однієї людини на іншу. Адже юрист протягом одного дня вступає в спілкування з десятками осіб, різними за віком, інтелектом, за їх соціальним станом, інтересами та потребами. Саме ця діяльність потребує використання знань ораторського мистецтва для впливу як на людей, які, наприклад, потрапили у сферу судочинства (свідок, підозрюваний, обвинувачений, потерпілий та ін.), на осіб, що безпосередньо здійснюють цей вид діяльності (слідчий, прокурор, суддя, адвокат), так і для здійснення більш загальних цілей: утвердження прав і свобод людини і громадянина, які визначають зміст і застосування законів, діяльність і органів законодавчої, виконавчої, судової влади, місцевого самоврядування .

В юридичній сфері ораторське мистецтво розглядається як основа та запорука вдалого проведення судового засідання, майнових спорів тощо. Одними з таких видатних юристів-ораторів були : Плевако Ф. М. (адвокат, судовий оратор. Його вплив на присяжних був надзвичайним і дивовижним. Він недостатньо уважно вивчав дрібниці справи, а вигравав їх завдяки натхненним апологіям, які виникали іноді спонтанно, неочікувано навіть для самого оратора), «Ніколи не пишть промов. Заздалегідь написана промова обов'язково буде сковувати оратора, гіпнотизувати його». Він вважав, що для того, щоб гарно викладати думки, треба добре знати предмет, про який говориш, вивчати його досконало, знати рідну мову з її багатством, гнучкістю, своєрідністю, так, щоб не шукати слів і зворотів для викладу власної думки і, нарешті, бути відвертим) та всіма відомий Іван Франко.

При дипломатичній розмові юриста часто використовується впевненість в голосі, ритмічність, чітка інтонація та інші критерії за допомогою яких юрист може запевнити всіх в своїй правоті.

Мацько говорить про дипломатичний етикет в такому значенні: «Оскільки традиції і правила дипломатичного спілкування виформувалися як результат довготривалого досвіду міждержавної співпраці, та до сфери сучасної української дипломатичної термінології успадкувалося багато слів іншомовного походження. І хоча майже кожному з них український відповідник у вигляді окремого слова або мовної формули чи описової конструкції, мовний етикет і правила дипломатичного мовлення потребують обов'язкового вживання слів і виразів саме іншомовного походження».

Таким чином, мова, ораторське мистецтво є засобом спілкування людей і вираження думок, почуттів, волевиявлень. В юридичній сфері воно підкоряється здійсненню функцій права через миттєве розкриття всього досвіду юриста-оратора. Не можна не визнати, що ораторське мистецтво має неабияке значення як знаряддя діяльності для всіх, хто використовує слово при виконанні своїх службових функцій і у спілкуванні. Ораторське мистецтво - це трибуна для юриста, засіб правового впливу - це й частина культури народу.

В наш час, ми повинні формувати та розвивати майстерність ораторського мистецтва, адже саме завдяки ній формуються висококваліфіковані юристи, які можуть будь-кого запевнити у правоті своєї точки зору. Ми повинні дотримуватись чіткості та точності при мовленні, адже саме цей критерій формує юриста, як кваліфікованого спеціаліста у своїй галузі і підтверджує чіткість та законність сказаного юристом.

Для спеціалізованого працівника ораторське мистецтво відіграє найважливіших значень, адже саме воно формує подальшу долю справи чи

винесення судового рішення. Воно застосовується у всіх сферах юридичної діяльності незалежно від виду їхньої спеціалізації.

Отже, юрист, який володіє риторичними навичками та вміннями, основними нормами літературної мови, а також мистецтвом красномовства почувається впевнено в різних ситуаціях побутового, соціального, ділового і професійного спілкування. Все це має значення й для успішного вирішення проблем, які постійно виникають у кожній справі, що дає можливість реалізувати гуманітарні цінності і підняти рейтинг сучасної освіченої людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. «Риторика, як наука. Предмет риторики та її визначення» / Інтернет ресурс http://pidruchniki.com/14170120/ritorika/ritorika_nauka
2. Ораторське мистецтво : навч.-метод. посіб. / авт.-уклад. : І. М. Плотницька, О. П. Левченко. З. Ф. Кудрявцева та ін. ; за ред. І. М. Плотницької. О. П. Левченко. - 2-ге вид., стер. - К. : НАДУ, 2011. – 128 с.
3. Євченко О. В. Риторика. Плани семінарських занять з методичними рекомендаціями і літературою (для студентів усіх форм навчання): Методичні рекомендації. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2005. – 28 с.
4. «Роль риторики у діяльності юриста. Функції ораторського мистецтва» / Інтернет ресурс: <http://textbooks.net.ua/content/view/3685/34/>

Стелла КЕЛЬБЯ

к.ю.н, доцент декан юридичного факультету

Дарія МИРНА

студентка юридичного факультету

ПВНЗ «Буковинський університет»

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ: НАСЛІДКИ ТА ПОКАРАННЯ

Воєнні злочини зі сторони російської федерації на території України відбувалися з першого дня, а саме з 24 лютого 2022 року.

Розглянемо детальніше норми які порушила росія з перших днів воєнного вторгнення: одним з головних завдань міжнародного гуманітарного права є захист мирного населення під час війни, всі заборонені дії, що стосуються цивільного населення чітко прописані в конвенціях. Однак російська армія знехтувала більшістю таких заборон, доказом цього є події, що відбуваються на території України.

Станом на жовтень 2022 року є підтверджені факти масових згвалтувань жінок та дітей на тимчасово окупованих росіянами територіях, що прямо заборонено конвенціями. Ще одне пряме порушення цих норм — цілеспрямоване вбивство цивільного населення. На жаль мова тут навіть не

стільки про ракетні обстріли українських мирних міст, хоча і це є порушенням, скільки про масові повідомлення про розстріли цивільного населення російськими солдатами на територіях, що перебували під окупацією таких як Буча, Ірпінь, Гостомель, Макарів та інші.

Заборонено примушувати цивільне населення до давання будь-яких показань чи розповіді будь-якої інформації. Дану норму росіяни також повністю ігнорують. Фактами цьому послужили виявлення на деокупованих територіях Київської області десятків тіл зі зв'язаними руками та ознаками катувань (тортури також прямо заборонені МГП). Ті, кому вдалося вижити, розповідають, як російські солдати допитували цивільних чоловіків та змушували їх зізнатись у тому, що вони брали участь в АТО.

Щодо грабування цивільного населення – це теж прямо заборонено конвенціями, але навіть цю норму росіяни порушили. Доведеним є те, що армія РФ вчинила масові пограбування на окупованих територіях. Доказами є незліченна кількість телефонних перехоплень розмов окупантів зі своїми рідними, де вони хваляться награваним, а також відео з камер спостереження з білоруського поштового відділення, де росіяни відправляють награване додому. Також є чимало безпосередніх доказів, коли в одязі та речах вбитих російських солдат знаходили жіночу біжутерію, годинники, оргтехніку та інше.

Вже давно відомо, що росіяни проводять масову мобілізацію серед цивільного населення на території так званих «ЛДНР», що теж є під заборону. Цей факт підтверджують десятки полонених військових, які розповідають, що вони вчителі та представники інших професій і визнають, що їх примусово призвали до лав окупаційних військ та змусили йти воювати. Неодноразово з'являлася інформація про те, що і на окупованих, впродовж 2022 року, росіянами територіях також проводили мобілізацію серед цивільного населення. Це ще одна вимога, якою абсолютно нехтує російська армія – це переміщення цивільного населення на територію держави-окупанта.

Окрім захисту цивільного населення, конвенції МГП також чітко описують дії, які військовим прямо заборонено вчиняти під час війни. Серед заборон є жорстоке поводження з полоненими. З перехоплених Службою безпеки України численних телефонних розмов окупантів зі своїми близькими неодноразово вдавалося зафіксувати, як російські військові хваляться тим, що катують та знущаються з полонених українських військових. Окрім того є свідчення полонених, яких звільнили з полону та повернули в Україну, де вони розказують про жорстоке ставлення зі сторони окупанта.

Міжнародні конвенції прямо забороняють використання мін, мін-пасток, протипіхотних мін. Це пов'язано з тим, що жертвами подібного типу озброєнь може ставати цивільне населення: люди опиняються в

місцях, де раніше йшли бої та могли розміщуватись подібні міни. Ба більше, російські військові дуже часто спеціально розміщали різні вибухові пристрої перед тим, як покинути зайняті території. Також міжнародні конвенції забороняють використовувати касетні та фосфорні бомби. Попри заборону, росіяни активно використовують і касетні, і фосфорні снаряди впродовж усього періоду війни.

Під заборонаю також знаходиться атака атомних електростанції та інших об'єктів, знищення яких може призвести до витоку небезпечних речовин. Як показує сьогоднішня війна, ці норми росіяни також порушили. Захоплення Чорнобильської та Запорізької АЕС росіянами прямо порушує ці норми, адже в обох випадках російські війська могли завдати безповоротної шкоди всьому людству.

Також заборонено атакувати будівлі, що є історичними пам'ятками, культурною чи духовною спадщиною. Цю заборону російські військові також ігнорують: за період бойових дій вони вже неодноразово цілили у церкви та історичні будівлі. Під заборонаю від атак знаходяться також медичні заклади, школи, дитячі садки. Чергова заборона і знову чергові порушення.

На сьогоднішній день маємо тисячі відібраних життів, сотні скалічених тіл та душ. Що далі? Які покарання понесе окупант за свої вчинки та наругу над цивільним населенням?

Російські військові, які вбивають людей і руйнують міста в Україні, повинні будучи притягнуті до відповідальності. Президент України Володимир Зеленський заявив, що РФ буде відповідати перед міжнародним трибуналом за масові обстріли кожного українського міста.

Європейський суд з прав людини виніс рішення, в якому наказав російській федерації припинити напади та бомбардування цивільних об'єктів в Україні. Однак такий наказ як і всі подальші накази були проігноровані стороною агресора.

Російська сторона так чи інакше вже несе певною мірою покарання, які на сьогоднішній день проявляються у вигляді санкцій. З моменту початку неспровокованої повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, Україна та міжнародні партнери запровадили низку санкцій проти РФ. На даний момент росія є країною на яку накладено найбільшу кількість санкцій в світі, наразі саме санкції є найбільш дієвим інструментом впливу на країну-агресора з боку цивілізованої світової спільноти.

У питаннях формування та реалізації державної політики у санкційній сфері, Міністерство закордонних справ України, як допоміжний інструмент, враховує План дій міжнародної експертної групи Єрмака-Макфола щодо посилення санкцій проти РФ, підготовлений групою міжнародних та українських експертів.

Санкції проти росії включають в себе не тільки країну в цілому, а й окремих осіб громадян рф. З початку повномасштабного вторгнення з російського ринку вийшло чимало відомих брендів, відмовились від співпраці світові компанії та підприємства. Низці російські артистів заборонили виступи за кордоном, економіка країни значно знизилась. Виїзд за кордон для росіян став практично неможливий, адже більшість країн ввели візовий режим з рф, а візи в свою чергу відкрити практично неможливо.

До санкційного списку також ввійшли обмеження цін на нафту, заборона на імпорт з росії певних категорій товарів, ембарго на торгівлю зброєю, певні заборони стосовно криптовалют, це не весь список, до того ж з кожним днем цей список стає все більше й більше.

На разі за підтримки Європейського Союзу проводяться розслідування щодо воєнних злочинів на території України. Офіс генерального прокурора України, 11 країн-членів ЄС та Офіс прокурора Міжнародного кримінального суду розпочали розслідування воєнних злочинів та злочинів проти людства, скоєних в Україні. Офіс генерального прокурора України створив спеціальну домашню сторінку з проханням реєструвати та документувати такі злочини. На даний момент в Україні зареєстровано понад 6000 випадків воєнних злочинів та злочинів проти людства, при цьому виявлено велику кількість підозрюваних (політики, військові тощо). Нещодавно в Україні за підтримки Євроюсту була створена Спільна слідча група ЄС (ССГ). Між Євроюстом і Міжнародним кримінальним судом тривають переговори щодо узгодження способів співпраці з МКС. Інші країни-члени оголосили, що розглядають можливість приєднання до ССГ. Міжнародна мережа проти геноциду, що працює при Євроюсті, розпочала тренінги для судових органів у країнах-членах та в Україні з метою покращення підготовки до розгляду справ щодо основних категорій міжнародних злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Воєнні злочини росії в Україні: Єврокомісія пропонує розширити повноваження Євроюсту зі збору та збереження доказів воєнних злочинів - [Електронне джерело]
https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine_uk?s=232

Євген СЛОБОДЯН
Студент групи К-11
Сергій ОСАДЧУК викладач
факультет інформаційних технологій та економіки
ПВНЗ «Буковинський університет»

АРХІТЕКТУРА КОМП'ЮТЕРА ТА ПЕРЕФІРІЙНІ ПРИСТРОЇ

Архітектура ПК – це його опис загального рівня, включаючи опис системи команд, системи адресації, організації пам'яті тощо. Архітектура визначає принципи роботи, інформаційного зв'язку та взаємодії основних пристроїв ПК: процесора, внутрішньої та зовнішньої пам'яті та периферійних пристроїв. Уніфікація архітектури ПК забезпечує їх сумісність з точки зору користувача

Структура персонального комп'ютера являє собою сукупність його функціональних елементів і зв'язків між ними. Класична архітектура (фон Неймана) - пристрій керування, арифметико-логічний пристрій, пам'ять, пристрій введення та виведення інформації, об'єднані за допомогою каналів зв'язку (див. схему на наступній сторінці). обладнання Сьогодні ви познайомитеся з апаратними компонентами, з яких складається інформаційна система. Очевидно, що набір компонентів буде визначатися конкретною системою та завданнями, які вона покликана виконувати. Обладнання включає: Комп'ютер (системний блок): корпус; процесор; материнська плата; внутрішня пам'ять; зовнішня пам'ять; блок живлення; відео Карта; звукова карта; порт; пристрої введення інформації; пристрій виведення інформації; комунікаційне обладнання.

Системний блок (корпус) Системний блок стаціонарного ПК являє собою прямокутну раму, яка містить усі основні компоненти комп'ютера: материнську плату, адаптер, блок живлення, дисковод для гнучких дисків (FMD), один (іноді кілька) накопичувачів – HDD, колонки, CD-привід. диск або інший привід, керування. Елементи керування, які зазвичай встановлюються на передній панелі, можуть включати: перемикач живлення; загальну кнопку скидання RESET; кнопку «сон», яка дозволяє зменшити споживання енергії, коли комп'ютер не використовується; індикатори живлення та режиму роботи. На задній панелі системного блоку розташовані штепсельні роз'єми - порти для підключення силових і комунікаційних кабелів до зовнішніх (монтованих поза системним блоком) пристроїв. У середині системного блоку розташовані плати, що з'єднують пристрої з центральним процесором (CPU) та іншими пристроями на материнській платі (адаптери або контролери та плати розширення).

Блок живлення Пристрій що перетворює змінний струм від стандартної електромережі (220 В, 50 Гц) в постійний струм низької напруги. Має кілька виходів різної напруги (12 і 5 В) для живлення

відповідної комп'ютерної техніки. Електронна схема блоку живлення підтримує ці напруги стабільними незалежно від коливань напруги мережі в досить широкому діапазоні (від 180 до 250 В). Типові блоки живлення для ПК становлять 230-500 Вт, а для мережевих серверів можуть бути більшими. Більшість блоків живлення мають вентилятор для відведення надлишків тепла, що утворюється при роботі електроніки в системному блоці.

Системна (материнська) плата Це назва стандартного формату для великої друкованої плати, яка містить основні компоненти комп'ютерної системи: центральний процесор; пам'ять; кеш-пам'ять; набір логічних мікросхем, які підтримують роботу плати — чіпсет; центральний магістраль або шина, контролер шини та кілька знімних роз'ємів (слотів) для підключення інших плат (контролерів, плат розширення тощо) до основної плати. Деякі слоти з оригінальної конфігурації ПК все ще доступні. Модулі оперативної пам'яті встановлюються в роз'ємні з'єднання в різних конфігураціях. Кількість і тип знімних з'єднань є однією з важливих характеристик системної плати, оскільки при доробці або модернізації комп'ютера може не вистачати вільних слотів. Крім того, на материнській платі є маленькі перемички або перемикачі, які використовуються для налаштування плати. Системна плата також має роз'єми, до яких за допомогою спеціальних кабелів (прохідних) підключаються інші пристрої. Іншим важливим компонентом, встановленим на системній платі, є мікросхема BIOS (Basic Input Output System). Це енергонезалежний енергонезалежний запам'ятовуючий пристрій (NVRAM), який містить програму для реалізації функцій введення та виведення, а також програму для тестування комп'ютера (POST, Power On Self Test) при включенні живлення і використовується для встановлення параметрів програм BIOS та інших спеціальних програм. BIOS використовує інформацію про конфігурацію апаратної частини комп'ютера, яка зберігається іншою мікросхемою - CMOS RAM. Це енергонезалежна пам'ять, яка постійно живиться від батареї, а також розташована на системній платі

Мікропроцесор (МП) — це, по суті, крихітна обчислювальна машина. Основними параметрами МП є набір команд, бітрейт і тактова частота. Набір або система команд постійно вдосконалюється, і на зміну найпримітивнішим рядам команд-мікропрограм з'являються нові. Нові інструкції вимагають менше тактів, ніж мікропрограмне забезпечення. Сучасні МП можуть виконувати до тисячі команд (вказівок). Особливості МП: бітрейт (біт); тактова частота (Гц); кількість ядер; Розмір кешу (МБ).

Розрядність показує, скільки двійкових бітів (біт) інформації обробляється (або передається) за один такт, і скільки двійкових бітів може бути використано в МП для адресації ОЗУ, передачі даних і т.д. Тактова частота вказує, скільки основних операцій (тактів) МП виконує в секунду,

вимірюється в мегагерцах (1 МГц = 1000000 Гц). Це лише відносний показник продуктивності МП. Через архітектурні відмінності МР деякі МР виконують свою роботу за один цикл, тоді як інші займають кілька циклів. Важливими характеристиками сучасного МП, які впливають на його продуктивність, є розмір і швидкість роботи вбудованого кеша. Фактично, сучасні МП за тактовою частотою «перевершують» інші комп'ютерні елементи. Найфундаментальнішим є те, що тактова частота МП в кілька разів перевищує синхронну частоту системної шини, по якій він обмінюється інформацією з відносно повільною оперативною пам'яттю (ОЗП).

Без внутрішнього кешу (який є надзвичайно швидким) МР часто простояв би, чекаючи наступної інструкції з RAM або кінця запису в пам'ять. Джерело безперебійного живлення - це пристрій, призначений для захисту комп'ютера від стрибків напруги або відключень. Щоб комп'ютер працював надійно, йому потрібне постійне джерело живлення. розуміння вивченого фактичне завда

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Електроний ресурс
<https://sites.google.com/site/informatikavalya/arhitektura-komp-utera>

Михайло МАНІЛІЧ

здобувач ступеня доктора філософії

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

факультет інформаційних технологій та економіки

ПВНЗ «Буковинський університет»

Вадим САВІН

здобувач другого (магістерського) рівня

факультет інформаційних технологій та економіки

ПВНЗ «Буковинський університет»

КОНТРОЛІНГ ЯК МЕТОД УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні українські підприємства переживають непростий етап своєї діяльності на фоні російської агресії, військового стану, кризових явищ, високого рівня плинності економічних процесів на регіональному та державному рівнях, підвищення активності суб'єктів господарювання на світовому ринку, що змушує оперативно реагувати на будь-які зміни, використовувати ефективні методи управління, тим самим забезпечуючи конкурентоспроможність підприємства.

Метою будь-якого підприємства, в тому числі ДП «М'ясо Буковини», є отримання та утримання найкращої позиції на ринку за рахунок формування, підтримання та розвитку конкурентних переваг.

На сьогоднішній день ДП «М'ясо Буковини» вирішує численні проблеми, що спричинені як зовнішніми (світова криза, жорстка міжнародна конкуренція, посилення вимог міжнародних стандартів, оподаткування) так і внутрішніми факторами (кваліфікація працівників, коливання попиту, ціни на сировину та енергоресурси та інше).

Зростання невизначеності під час прийняття управлінських рішень, зумовлене проблемами внутрішнього характеру, з яких основною є інформаційна обмеженість. Несвоєчасність та недостатність оперативних інформаційних даних щодо сучасного стану підприємства, структури витрат за кожним з видів діяльності, перспектив розвитку здебільшого спричиняє помилки в прийнятті управлінських рішень або їхню затримку. Усе це зумовлює потребу вдосконалити управлінські процедури, методи, механізми.

Новітня концепція системного управління підприємством – контролінг, має великий потенціал як сукупність методів оперативного та стратегічного менеджменту, планування, аналізу та контролю на якісно новому етапі розвитку підприємства та потребує обґрунтування та дослідження. Одним із завдань контролінгу є інформаційно-аналітична підтримка прийняття управлінських рішень. Контролінг як сучасна концепція управління є об'єктом наукового дослідження багатьох науковців.

Незважаючи на те, що дослідженню змісту контролінгу останнім часом приділяється все більше уваги, питання ролі контролінгу саме в управлінні підприємством досліджено досить поверхово. Недостатньо опрацьованими як у зарубіжній, так і у вітчизняній літературі залишаються питання сутності та теоретико-методичного інструментарію контролінгу як метода стратегічного планування, розробки різноманітних методичних підходів до оцінки ефективності управління з використанням контролінгового механізму, виявлення можливостей мобілізації резервів зниження витрат на основі застосування новітніх інструментів контролінгу. Вищенаведене, безумовно, підтверджує актуальність обраної теми і зумовлює її основну мету та завдання дослідження.

У зарубіжній та вітчизняній літературі немає єдиного підходу до визнання поняття «контролінг». Деякі науковці вважають, що термін «контролінг» походить від англійського «to control» – контролювати, управляти, яке, своєю чергою, є похідним від французького слова, що означає «реєстр, список перевірки». Оскільки вітчизняна термінологія поки що остаточно не сформована, в Україні використовують обидва терміни – і «контролінг», і «управлінський облік».

Огляд існуючих поглядів на визначення поняття «контролінг» представлений в таблиці 1

Таблиця 1

Огляд існуючих поглядів на визначення поняття «контролінг»

Автор визначення	Визначення терміну «контролінг»
К. Амрайн [1]	Управління управлінням. Служба контролінгу повинна виконувати функції з оптимізації управлінських процесів з метою підвищення якості управлінських рішень
Аніскін Ю.П. [2]	Випереджуючий контроль рішень що приймаються та реалізуються на основі аналітичних методів оцінки наслідків життєдіяльності підприємств в теперішньому та майбутньому періодах.
Давидович І. Є. [3]	Один з найновіших напрямів інформаційно-економічного розвитку підприємства. В сучасних умовах господарювання інтерес до нього проявляється у все більшій мірі, що зумовлено появою значної кількості перекладених видань з питань обліку, фінансів, ціноутворення тощо.
Данілочкін а Н.Г. [4]	Функціонально відокремлений напрям економічної роботи на підприємстві, пов'язаний з реалізацією фінансово-економічної функції в менеджменті при прийнятті оперативних та стратегічних управлінських рішень.
А. Дайле [5]	Управління по цілям, тісний взаємозв'язок контролера та менеджера в процесі реалізації функцій контролінгу, гармонізація чітко детермінованих та немаючих причинно-наслідкових зв'язків, так званих «м'яких» факторів.
Кармінский О.М. [6]	Контролінг - це і філософія, і образ мислення керівників орієнтовані на ефективне використання ресурсів та розвиток підприємства у довгостроковій перспективі.
Манн Р., Майер Э. [7]	Система забезпечення діяльності підприємства в двох аспектах: короткостроковому – оптимізація прибутку та у довгостроковому – зберігання та підтримка гармонічних відносин та взаємозв'язків підприємства з зовнішнім середовищем
Петренко С.М. [8]	Синтез елементів обліку, аналізу, контролю, планування, реалізація яких розроблення альтернативних підходів при здійсненні оперативного та стратегічного управління процесом досягнення кінцевих цілей та результатів діяльності підприємства.
Пушкар М.С. [13]	Концепція ефективного управління економічним об'єктом з метою забезпечення його сталого і тривалого існування в постійно змінюваному середовищі
Хан Д. [9]	Інформаційне забезпечення орієнтованого на результат управління підприємством
Horvarh & Partners [12]	Комплексна міжфункціональна концепція управління, метою якої є координація систем планування, контролю та інформаційного забезпечення.

Джерело: складено автором на основі [1-4]

Можна виділити три групи концептуальних підходів до контролінгу з орієнтацією на:

- 1) облік;
- 2) інформацію;

3) координацію діяльності.

Концепції, що орієнтовані на облік – це інформаційне забезпечення підприємства на основі даних бухгалтерського обліку та переорієнтація їх на майбутнє. Ця концепція контролінгу обмежується тільки грошовими показниками діяльності підприємства, тому є досить вузьким підходом в управлінні підприємством.

Концепції контролінгу, що орієнтовані на інформацію - разом із бухгалтерською інформацією використовується кількісна та якісна інформація діяльності підприємства. Головною метою при цьому є координація підбору та підготовки інформації, для забезпечення процесу прийняття управлінських рішень керівництвом підприємства. Оскільки потреби в інформації занадто багатоаспектні, та носять невизначений, розмитий характер, то включення цих обширних інформаційних задач в функціональну структуру підприємства є надто проблематичним.

Концепції, що орієнтовані на координацію базується на відмінності між системою управління та системою виконання. Відносно обсягу координаційної задачі виділяють дві групи концепцій, що орієнтовані: 1) на планування та контроль; 2) на систему управління в цілому.

Метою контролінгу з орієнтацією на планування та контроль є координація планування, контролю та інформаційного забезпечення структурних підрозділів підприємства. Однак враховуючи проблеми які можуть виникнути між підсистемами управлінської структури, координаційна функція контролінгу розширюється (концепції з орієнтацією на систему управління в цілому).

На сьогоднішній день, все більше інтересу привертає концепція контролінгу як системного управління підприємством. Дослідження контролінгу при такому підході повинні бути реалізовані на основі системного підходу з урахуванням впливу кожного фактору при прийнятті управлінських рішень. При вивченні взаємозв'язку різних явищ, вкрай важливим є здатність моделювання зовнішнього середовища, вивчення внутрішніх та зовнішніх чинників, які дають змогу адаптуватися підприємству до змін та підтримувати збалансований стан.

Основою концепції контролінгу (системного управління організацією) є прагнення забезпечити успішне функціонування організаційної системи в довгостроковому періоді шляхом:

- адаптації стратегічних цілей до змін зовнішнього середовища;
- погодження оперативних планів зі стратегічним планом розвитку організаційної системи;
- координації та інтеграції оперативних планів по бізнес-процесам;
- створення системи забезпечення менеджерів інформацією для різних рівнів управління в оптимальні періоди часу;
- створення системи контролю над виконанням планів, корегування їх змісту та строків реалізації;

- адаптація організаційної структури управління підприємством з метою підвищення її гнучкості та здатності швидко реагувати на змінні вимоги зовнішнього середовища [4].

Таблиця 2.

Концепції контролінгу

Орієнтація концепції контролінгу	Зміст концепції
1. На облікову систему підприємства	Створення на базі облікових даних інформаційної системи підтримки управлінських рішень, пов'язаних з плануванням і контролем діяльності підприємства.
2. На управлінську інформаційну систему	Створення єдиної інформаційної системи прийняття стратегічних й оперативних управлінських рішень
3. На систему управління з акцентом на планування і контроль	Сприяння досягненню довгострокових і короткострокових цілей підприємства шляхом інформаційного забезпечення процесу планування і контролю, системної організації і координації. Поділ контролінгу на стратегічний і оперативний
4. На систему управління з акцентом на координацію	Координація систем планування, контролю та інформаційного забезпечення. Упорядкування діяльності усієї системи управління підприємством (управління управлінням)

Джерело: складено автором на основі [1-4]

Основною метою контролінгу є інформаційне забезпечення та орієнтація процесу управління на досягнення цілей підприємства.

Контролінг забезпечує виконання наступних функцій:

- 1) сервісна (забезпечення необхідною для управління інформацією);
- 2) функція прийняття рішень (функція управління);
- 3) внутрішній контроль на підприємстві.

Сервісна функція – це інформаційне обслуговування контролінгу, яке забезпечується за допомогою системи планування, нормування, обліку та контролю. Всі ці системи орієнтовані на досягнення цілі, кінцевого результату діяльності підприємства. Інформація повинна містити задані показники (планові, нормативні) та фактичні, в тому числі відомості про відхилення, виявлені в ході обліку.

Функція управління контролінгу реалізується з використанням даних аналізу відхилень, величини покриття та загальних результатів діяльності підприємства. Ця інформація необхідна для прийняття тактичних (оперативних) та стратегічних управлінських рішень.

Функція внутрішнього контролю передбачає контроль економічної роботи як організації у цілому, так й його структурних підрозділів [1].

Функціонування контролінгу надає інформацію, важливу для:

- визначення стратегії та планування майбутніх процесів та результатів діяльності підприємства;
- контролю за поточною діяльністю;
- оптимізації затрат;
- оцінки ефективності діяльності;
- зниження суб'єктивності в процесі прийняття управлінських рішень.

Результатом впровадження контролінгу є система, яка сприяє підвищенню ефективності діяльності підприємства та дозволяє:

- передбачити результати діяльності підприємства;
- планувати діяльність з метою підвищення ефективності використання ресурсів;
- вчасно отримувати інформацію необхідну для прийняття управлінських рішень;
- підвищити конкурентоспроможність підприємства.

Відповідно до цього формування ефективної системи управління напряму пов'язано з системою контролінгу, яка має враховувати як внутрішні показники діяльності підприємства, так і тенденції розвитку ринкового середовища.

Отже, систему контролінгу можна вважати частиною системи управління конкурентоспроможністю підприємства. Відповідаючи умовам комплексності та інтегрованості контролінг забезпечує цілісний погляд на діяльність підприємства в минулому, теперішньому та майбутньому.

Розглянувши існуючі погляди на визначення поняття «контролінг», концепції контролінгу, його основні задачі та функції можна сказати, що він безпосередньо пов'язаний з формуванням ефективної системи управління конкурентоспроможністю підприємства.

Таким чином, відповідаючи новим вимогам до якісного рівня управління, вирішуючи задачі пов'язані з підвищенням рівня конкурентоспроможності, впровадження системи контролінгу на ДП «М'ясо Буковини» дозволить досягти ефективного управління власними ресурсами, оперативно реагувати на зміни в діяльності, розробляти різні варіанти прийняття управлінських рішень, розвивати конкурентні переваги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Млинко І.Б. Функції контролінгу маркетингової діяльності підприємства // Маркетинг та логістика в системі менеджменту: тези доповідей ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 8–10 листопада 2012 р.) – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – С. 278–279.

2. Остапенко Т.М. Класифікація інструментів контролінгу витрат // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 5 (10). – С. 125-130.

3. www.agroua.net/economics/documents/category-82/doc-242

4. www.milkua.info/uk/post/zarubiznij-dosvid-motivacii-praci

Євген КОНДЕЛЬ

здобувач ступеня доктора філософії

072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

факультет інформаційних технологій та економіки

ПВНЗ «Буковинський університет»

Тетяна ДУДНИК

здобувач другого (магістерського) рівня

071 «Облік і оподаткування»

факультет інформаційних технологій та економіки

ПВНЗ «Буковинський університет»

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ОСВІТИ ЯК ВИДУ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ринкова трансформація економіки України сприяла переоцінці визначення ролі та місця освіти як виду економічної діяльності. Це зумовлене тим, що в ринковій економіці достатньо чітко визначенні чинники та пріоритети соціально-економічного розвитку постіндустріального суспільства. В даних умовах освіта є важливим елементом економіки знань, що на даний час представляє собою основну теоретичну концепцію політики економічного розвитку, тобто саме інтелектуальна складова є визначальним чинником, який дозволяє забезпечити інноваційну модель розвитку національної економіки.

У період незалежності України на освіту вплинули негативні тенденції та системні зрушення формування ринкового середовища. Останнє стосується визнання освіти в системі економічних знань як важливого чинника постіндустріального розвитку національної економіки та її інтеграції у світовий економічний простір, коли саме знання в значній мірі зумовлюють її конкурентоспроможність.

Підвищення ролі та значення освіти як з позиції соціально-культурного розвитку нації, так і для забезпечення конкурентоспроможності національної економіки зумовлює необхідність впровадження системи безперервної освіти протягом усього життя. В сучасних умовах базова освіта забезпечує конкурентоспроможність працівника на ринку праці лише на п'ять років, тому підтримання кваліфікації є не лише його особистою справою, а ще й вимагається вдосконалення системи освіти в країні.

Отже, розвиток освіти необхідно розглядати у таких аспектах:

– як самостійний об'єкт дослідження, якому притаманні специфічні риси;

– як елемент в кластері економіки знань, її слід оцінювати у нерозривному зв'язку як із інформацією суспільства, здійсненням наукової діяльності, отриманням інновацій та їх матеріалізація на практиці. Ця

позиція є найбільш конструктивною та обґрунтованою, тому що дозволяє комплексно підійти до розгляду та вирішення завдань формування інноваційної моделі розвитку в Україні.

Освіту як суспільний феномен розглядають з різних точок зору:

1. Освіта виступає як сума накопичених суспільством знань;
2. Її розглядають як процес, який має свої ринкові параметри попиту і пропозиції.
3. Освіта представляє собою організаційно-економічну систему, як галузь соціально-економічної діяльності [1].

Процеси ринкової трансформації освіти України, стосуються формування її приватного сектора і реформування державного. У дореформові часи освіта вважалася невиробничою сферою та стовідсотково знаходилася в державній власності.

У класичній моделі ринкової економіки освіта відноситься до сфери суспільних послуг, що повинні надаватися державним сектором. У більшості випадків розмір сектора державних організацій вважається оптимальним завдяки виконанню покладених на нього суспільно-корисних функцій (забезпечення доступності та безкоштовності послуг широких верств населення).

Сучасний погляд на виконання державою своїх освітніх функцій приніс в регулювання процесів суттєвої корективи. Сучасні світові соціально-економічні процеси сприяють впровадженню ринкових відносин в освітній процес. Заклади освіти в країнах розвинутої ринкової економіки є підприємствами бізнесу, що орієнтовані на вимоги споживача, з посиленням ідеології, в основі якої лежить модель ідеального ринку, де студент - споживач, викладач - продавець знань [2].

В країнах, що здійснюють ринкові трансформації, комерціалізація освіти здійснюється для забезпечення її виживання, оскільки в цей період проявляються кризові явища в економіці. В Україні протягом 1990-1997 рр. спостерігається скорочення кількості вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, що становить 45,2%, це призвело до зменшення чисельності студентів на 402,8 тис. ос. (рис. 1).

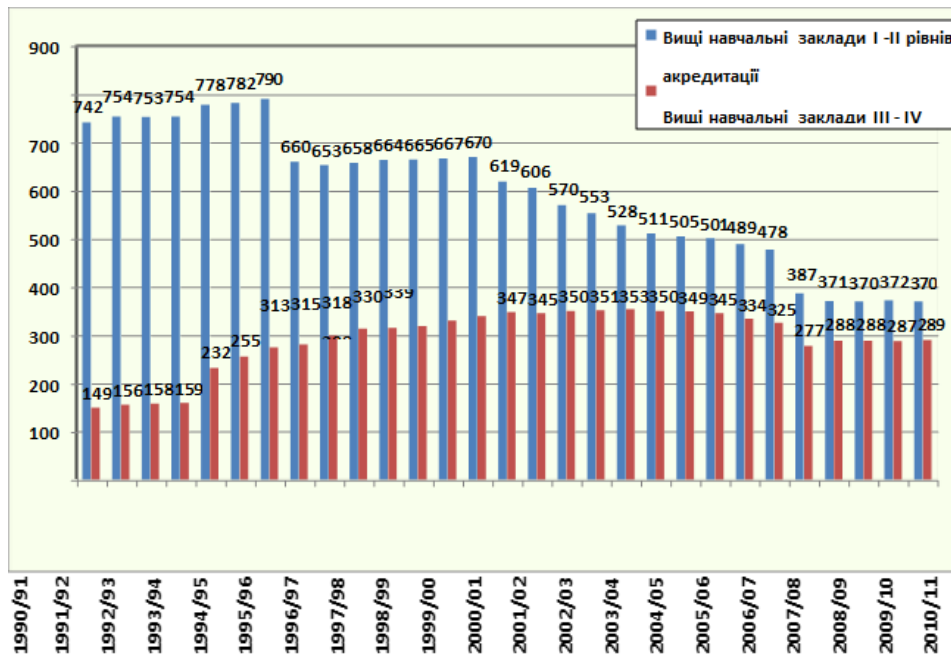

Рис. 1. Кількість навчальних закладів України за період 1990-2019рр
Складено автором

На відміну від тенденцій розвитку ВНЗ III-IV рівня акредитації зростання кількості навчальних закладів з 149 в 1990 р. до 350 в 2010 р., а також зростання кількості студентів з 881 тис. осіб до 2 245,2 тис. осіб. З 2011 р. ми спостерігаємо зменшення кількості навчальних закладів, що спричиняє і зменшення кількості студентів. В період з 2014 р. спостерігається значне скорочення закладів як I-II так і III-IV рівня акредитації, скажімо, якщо у 2010 р. їх було 511 і 350 відповідно, то до 2019 їх кількість скоротилась до 370 та 289 (рис. 2.).

Розглядаючи питання визначення секторів економіки України в залежності від форм власності, слід зазначити, що з методологічних позицій мають місце розбіжності щодо трактування розміру секторів стосовно сфери освіти. Відповідно до позиції В.П. Щетиніна, Н.А. Хроменкова та Б.С. Рябушкіна «... приватний сектор освітніх послуг об'єднує послуги приватних вищих навчальних закладів, створених на приватному капіталі, та платні послуги державних закладів освіти» [68, с. 56].

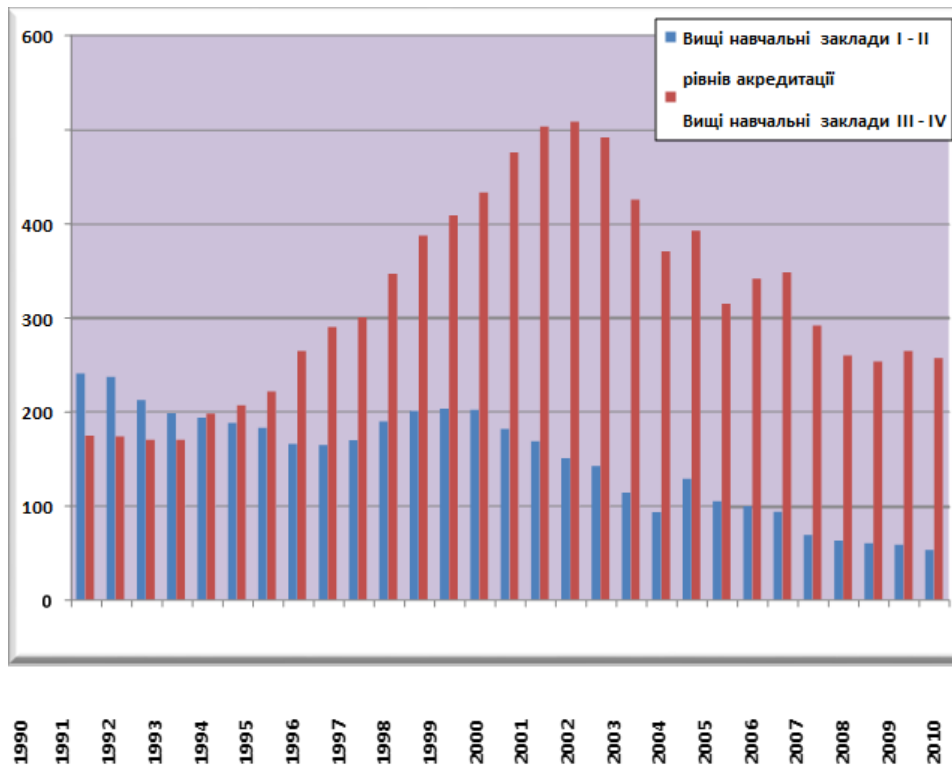

Рис. 2. Контигент навчальних закладів України за період 1990-2018 рр

Складено автором

При цьому вони визначають такі особливості приватного сектора освіти:

- надання освітніх послуг переважно на платній основі;
- орієнтація на спеціальності, які користуються попитом на ринку праці: пропозиція широкого вибору факультетів і перспективних спеціальностей;
- платність навчання і самофінансування дають більші можливості щодо самостійного розподілу коштів на придбання матеріально технічних засобів, розробку нових програм і створення власної інтелектуальної власності;
- конкурентне середовище, що виникло між державними і приватними закладами освіти спонукає останніх до стрімкого розвитку, створення переваг власної діяльності перед державним освітнім сектором.

Альтернативною визначеної вище позиції є думка, що приватним сектором вищої освіти визначаються всі заклади освіти, які створені фізичними і юридичними особами і надають платні освітні послуги [3]. Д.М. Чупрунов і Е.Н. Жильцов вважають, що основним чинником поділу освіти на сектори економіки є спосіб фінансування. На їх думку якщо вищий навчальний заклад більш ніж на 50 відсотків фінансується з державного або міського бюджету, то його відносять до державного сектора. Якщо ж він більш ніж на 50 відсотків фінансується за рахунок

коштів приватних фізичних чи юридичних осіб, то його відносять до приватного сектора [4].

Формування недержавного сектора економіки здійснюється в процесі реформування відносин власності (приватизації) та підприємницької діяльності. Проте в окремих випадках допускається достатньо широке поняття «Приватизація». І. Каленюк визначає приватизацію освіти як «процес залучення приватних суб'єктів до організації та фінансування освітньої діяльності» [2]. До можливих моделей приватизації відносять: передачу власності державних закладів; зміни в співвідношенні державного та приватного секторів без реорганізації функціонуючих закладів; зростання приватного фінансування та державного контролю [2].

Формування недержавного сектора економіки здійснюється в процесі реформування відносин власності (приватизації) та підприємницької діяльності. Проте в окремих випадках допускається достатньо широке поняття «Приватизація». І. Каленюк визначає приватизацію освіти як «процес залучення приватних суб'єктів до організації та фінансування освітньої діяльності» [5]. До можливих моделей приватизації відносять: передачу власності державних закладів; зміни в співвідношенні державного та приватного секторів без реорганізації функціонуючих закладів; зростання приватного фінансування та державного контролю [1].

На нашу думку, якщо з даним трактуванням приватизації не можна погодитися (хоча це суперечить чинному приватизаційному законодавству), виходячи з підходів, які застосовуються у розвинутих країнах ринкової економіки, що не здійснювали широкомасштабних перетворень у сфері відносин власності та у яких будь-яке розширення недержавного впливу вже вважається приватизацією, то стосовно віднесення до неї шляху створення навчальних закладів приватної форми власності викликає заперечення.

Розширення приватного фінансування освіти, на нашу думку не є її приватизацією, а комерціалізацією, яка здійснюється без зміни власника. Оцінюючи статистичні результати реформування відносин власності в економіці України, необхідно відзначити, що якщо в цілому переважали приватизаційні процеси, то характерною особливістю формування недержавного сектора у сфері освіти була активізація підприємницької діяльності. Якщо за кількістю підприємства освіти, що включаються у статистичний звіт щодо основних фінансових показників підприємств різних форм власності за окремими видами діяльності становили понад 2,4 тис. одиниць, то частка приватизованих підприємств дорівнювала лише 0,7%, чистого доходу від реалізації 0,5% [17, с.67].

Незважаючи на підвищення ролі економіки знань в розвитку національної економіки, на практиці об'єкти інтелектуальної власності все ще не знайшли адекватної оцінки. оцінка процесів реформування відносин

власності в сфері освіти свідчить, що хоча її послуги відносяться до соціально значущих та їх надання повинно відповідати принципам соціальної справедливості та бути доступним до широких верств населення незалежно від їх майнового стану, в цій сфері недержавний сектор досяг значного розміру. На відміну від економіки України в цілому, де процеси формування недержавного сектора здійснювалися переважно шляхом приватизації, в освіті переважали процеси підприємницької діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Теоретико-методологічне обґрунтування ефективних фінансово-економічних моделей розвитку вищої школи. монографія (рукопис) ; за заг. ред. чл.-кор. НАПН України, д-ра екон. наук., проф. І.М. Грищенко. К. 2015. С. 236.
2. Труфіна Ж. С. Труфен А. О. Фінансове забезпечення вищої освіти в Україні, стан та шляхи удосконалення. Економіка. Управління. Інновації. 2012. № 1.
3. Федорченко Ю. Про реформу фінансування вищої освіти. URL: <http://osvita.ua/vnz/51399/>.
4. Шрамко О. О., Бахчеван Е. В. Проблеми фінансування освіти на сучасному етапі. Вісник соціально-економічних досліджень. 2014. Вип. 2. С. 289–293.
5. Яременко Л.М. Напрями удосконалення механізму фінансування вищої освіти в Україні. Формування ринкових відносин в Україні. К. 2007. Вип. 7 (74). С. 153–157.

Світлана ПЕЛИПЧУК

к.п.н.доцент

Марина ШЕВЧУК

здобувач другого (магістерського) рівня

071 «Облік і оподаткування»

факультет інформаційних технологій та економіки

ПВНЗ «Буковинський університет»

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

У процесі функціонування підприємства і величина активів і їх структура змінюються. Найбільш загальні уявлення про якісні зміни у структурі засобів та їх джерел можна одержати за допомогою вертикального та горизонтального аналізу звітності. Вертикальний аналіз показує структуру засобів підприємств і їхніх джерел. Перевага вертикального аналізу в порівнянні з горизонтальним, є використання в ньому відносних показників, що деякою мірою згладжують негативний вплив інфляцій процесів, які можуть істотно спотворювати абсолютні

показники фінансової звітності та тим самим ускладнювати їхнє зіставлення в динаміці. Тому способом вертикального аналізу проаналізуємо баланс підприємства з 2020 по 2021 рік.

Для загальної оцінки фінансово-господарської діяльності ДП «М'ясо Буковини» в роботі використаний Баланс підприємства на 1 січня 2020 року. Динаміку зміни показників балансу протягом 2021 року наведено в таблиці 1.

За 2021р. відбулося збільшення валюти балансу на 1627,8 тис.грн. завдяки збільшенню необоротних активів на 724,6 тис.грн. з 1402,4 тис.грн. в 2020 р. до 2127,0 тис.грн. в 2021 р., а також збільшення обсягу оборотних активів на 903,4 тис.грн.(з 4457,7 тис.грн. в 2020 р. до 5361,1 тис.грн. в 2021 р.), що є позитивним моментом. Витрати майбутніх періодів зменшились на 0,2 тис.грн.

Таблиця 1

Показники активу балансу ДП «М'ясо Буковини» за 2020-2021рр.

тис. грн.

Показники	На кінець 2020 р.	На кінець 2021 р.	Відхилення (+;-)
1. Необоротні активи	140 2,4	212 7,0	+724, 6
2. Оборотні активи	445 7,7	536 1,1	+903, 4
3. Витрати майбутніх періодів	4,0	3,8	-0,2
Всього	586 4,1	749 1,9	+1627 ,8

Джерело: на основі фінансової звітності ДП «М'ясо Буковини»

Для більш реальної картини зроблено вертикальний аналіз структури балансу (табл.2). Питома вага необоротних активів зросла на 4,48 %, що є досить значним показником, але негативним є зменшення оборотних активів на 1,46 %, що означає зменшення ліквідності майна підприємства.

Таблиця 2.

Питома вага елементів активу балансу ДП «М'ясо Буковини» за 2020-2021 рр. %

Показники	На кінець 2020 р.	На кінець 2021 р.	Відхилення (+;-)
1. Необоротні активи	23,9 1	28,39	+4,48
2. Оборотні активи	76,0 2	71,56	-4,46
3. Витрати майбутніх періодів	0,07	0,05	-0,02
Всього	100	100	0

Джерело: на основі фінансової звітності ДП «М'ясо Буковини»

Оскільки з таблиці 1 висновком є те, що необоротні активи ДП «М'ясо Буковини» зросли, то важливо знати за рахунок яких складових елементів відбулось таке зростання (дані табл.3).

Таблиця 3

Структурні зрушення необоротних активів ДП «М'ясо Буковини» за 2020-2021 рр. тис.грн.

Показники	На кінець 2020 р.	На кінець 2021 р.	Відхилення (+,-)
1.Нематеріальні активи	-	-	-
2.Незавершене будівництво	19,4	19,9	+0,5
3.Довгострокові фінансові інвестиції	-	-	-
4.Довгострокова дебіторська заборгованість	-	-	-
5.Інші необоротні активи	-	-	-
6.Основні засоби по залишковій вартості	1383,0	2107,1	+724,1
Всього	1402,4	2127,0	+724,6

Джерело: на основі фінансової звітності ДП «М'ясо Буковини»

Одним з негативних моментів діяльності підприємства за 2020-2021 рр. можливо вважати відсутність нематеріальних активів. Тобто, це свідчить про те, що ДП «М'ясо Буковини» не здійснює інвестиції в інтелектуальні цінності. Такі елементи необоротних активів як довгострокові фінансові інвестиції та довгострокова дебіторська заборгованість також відсутні.

Важливим елементом в діяльності підприємства є забезпеченість основними засобами, оскільки в разі оптимального забезпечення ними фірма може оптимізувати свій виробничий цикл. За 2021 рік вартість основних засобів досліджуваного підприємства зросла на 724,1 тис.грн. (з 1383,0 тис. грн. до 2107,1 тис.грн.), це в 1,5 разів. Слід відмітити, що також збільшились амортизаційні відрахування, що дасть змогу в майбутньому швидко оновити наявні основні засоби. Негативним є те, що у 2021 р. незавершене будівництво зросло на 0,5 тис.грн.

Питома вага структурних елементів необоротних активів представлена в таблиці 4.

Таблиця 4

Питома вага структурних елементів необоротних активів ДП «М'ясо Буковини» за 2020-2021 рр. %

Показники	На кінець 2020 р.	На кінець 2021 р.	Відхилення (+,-)
1.Нематеріальні активи	-	-	-

2.Незавершене будівництво	1,38	0,94	-0,44
3.Довгострокові фінансові інвестиції	-	-	-
4.Довгострокова дебіторська заборгованість	-	-	-
5.Інші необоротні активи	-	-	-
6.Основні засоби по залишковій вартості	98,6	99,06	+0,44
Всього	100	100	0

Джерело: на основі фінансової звітності ДП «М'ясо Буковини»

Найбільшу частку в необоротних активах займають основні засоби. В 2021 році їхня питома вага збільшилась (на 0,44%). Слід відмітити, що хоча зміна абсолютної величини незавершеного будівництва була в сторону збільшення, проте їх частка зменшилась відповідно на 0,44 %.

Розглянемо за рахунок яких складових елементів збільшились оборотні активи ДП «М'ясо Буковини». До складу оборотних активів, що використовуються Товариством в своїй діяльності відносяться:

- виробничі запаси;
- готова продукція;
- дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги;
- дебіторська заборгованість перед бюджетом;
- із внутрішніх розрахунків;
- інша поточна дебіторська заборгованість;
- грошові кошти в національній валюті;
- грошові кошти в іноземній валюті.

З таблиці ми бачимо, що вартість оборотних активів зросла на 903,4 тис.грн. Розглянемо за рахунок чого це відбулося.

Одним з позитивних показників діяльності підприємства слід вважати відсутність готової продукції на складах, та зменшення обсягу товарів на 53,6 тис.грн. (табл. 5) Це свідчить про ефективну збутову діяльність та роботу менеджерів з продажу.

Таблиця 5

Оцінка стану оборотних активів ДП «М'ясо Буковини» за 2020-2021 рр. тис.грн.

Показники	На кінець 2020 р.	На кінець 2021 р.	Відхилення (+;-)
1	2	3	4
1.Виробничі запаси	16,6	35,8	+19,2

2.Незавершене виробництво	-	-	-
3.Готова продукція	-	-	-
4.Товари	2209, 0	2155,4	-53,6
5.Векселі одержані	-	-	-
6.Дебіторська заборгованість за товари	4,2	38,2	+34,0
7.Дебіторська заборгованість перед бюджетом	0,3	5,9	+5,6
8.Дебіторська заборгованість за виданими авансами	-	-	-
9.Інша поточна дебіторська заборгованість	1352, 1	1998,4	+646,3
10.Поточні фінансові інвестиції	-	-	-
11.Грошові кошти в національній валюті	874,5	1127,4	+252,9
12.Грошові кошти в іноземній валюті	-	-	-
13.Інші оборотні активи	1,0	-	-1,0
Всього	4457, 7	5361,1	+903,4

Джерело: на основі фінансової звітності ДП «М'ясо Буковини»

Аналізуючи таблицю 5 видно, що вартість виробничих запасів підприємства значно збільшилася, а саме на 19,2 тис.грн.

Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги – це заборгованість покупців або замовників за реалізовану продукцію, крім заборгованості, що забезпечена векселями. Динаміку цього показника слід вважати негативною, оскільки він значно збільшився з 4,2 тис.грн. до 38,2 тис.грн. тобто на 34,0 тис.грн. Негативним є також збільшення дебіторської заборгованості з бюджетом на 5,6 тис.грн. в 2021р.

Інша поточна заборгованість – це заборгованість працівників підприємства за товари придбані в кредит, або за отримані від підприємства кредити. Даний показник за 2021р. значно збільшився, а саме на 646,3 тис.грн. Динаміку цього показника можна розглядати з двох сторін: з одного боку за рахунок збільшення дебіторської заборгованості зменшився обсяг обігових коштів, що є негативним фактором, а з іншого боку можливо говорити про значну увагу керівництва даного підприємства до потреб своїх працівників.

Що ж стосується грошових коштів, то треба відмітити про значну позитивну зміну в їх рівні: сума грошових коштів в національній валюті у 2021р. зросла на 252,9 тис.грн.

Для більш наглядного бачення структури оборотних активів проведемо їх вертикальний аналіз.

Таблиця 6

Питома вага елементів структури оборотних активів
ДП «М'ясо Буковини» за 2020-2021 рр. %

Показники	На кінець 2020 р.	На кінець 2021 р.	Відхилення (+,-)
1.Виробничі запаси	0,37	0,67	+0,3
2.Незавершене виробництво	-	-	-
3.Готова продукція	-	-	-
4.Товари	49,5	40,20	-9,35
5.Векселі одержані	-	-	-
6.Дебіторська заборгованість за товари	0,1	0,71	+0,61
7.Дебіторська заборгованість перед бюджетом	0,01	0,11	+0,1
8.Дебіторська заборгованість за виданими авансами	-	-	-
9.Інша поточна дебіторська заборгованість	30,3	37,28	+6,95
10.Поточні фінансові інвестиції	-	-	-
11.Грошові кошти в національній валюті	19,6	21,03	+1,41
12.Грошові кошти в іноземній валюті	-	-	-
13.Інші оборотні активи	0,02	0	-0,02
Всього	100	100	0

Джерело: на основі фінансової звітності ДП «М'ясо Буковини»

З таблиці 6 видно, що найбільшу питому вагу в структурному обороті активів займають товари, інша поточна дебіторська заборгованість та грошові кошти в національній валюті. Третім розділом активу балансу є витрати майбутніх періодів, які у 2021р. зменшились на 0,2 тис.грн.

Розглянемо динаміку показників пасиву балансу. Він складається з 5-ти розділів. Проаналізуємо, яким чином змінювався їх підсумок протягом 2021 року.

Таблиця 7

Показники пасиву балансу ДП «М'ясо Буковини» за 2020-2021 рр.
тис.грн.

Показники	На кінець 2020р.	На кінець 2021р.	Відхилення (+;-)
1.Власний капітал	1422,5	828,0	-594,5
2.Забезпечення наступних витрат і платежів	-	-	-

3.Довгострокові зобов'язання	-	-	-
4.Поточні зобов'язання	4441,6	6663,9	3 +2222,
5.Доходи майбутніх періодів	-	-	-
Всього	5864,1	7491,9	8 +1627,

Джерело: на основі фінансової звітності ДП «М'ясо Буковини»

Збільшення пасиву балансу відбулося завдяки значному збільшенню поточних зобов'язань на 2222,3 тис.грн. у 2021 році.

Для аналізу власного капіталу використано “Звіт про власний капітал”. Власний капітал підприємства складається з наступних елементів: статутний капітал; інший додатковий капітал; резервний капітал; нерозподілений прибуток.

Таблиця 8

Власний капітал ДП «М'ясо Буковини» за 2020-2021 рр. тис. грн.

Показники	На кінець 2020р.	На кінець 2021р.	Відхилен ня (+;-)
1.Статутний капітал	14,0	14,0	0
2.Інший додатковий капітал	148,2	148,2	0
3.Резервний капітал	-	-	-
4.Нерозподілений прибуток	1260,3	665,8	-594,5
5.Додатковий вкладений капітал	-	-	-
6.Вилучений капітал	-	-	-
Всього	1422,5	828,0	-594,5

Джерело: на основі фінансової звітності ДП «М'ясо Буковини»

Статутний фонд та інший додатковий капітал за 2021р. не змінилися і становить відповідно 14,0 тис.грн. та 148,2 тис.грн.

Відсутність резервного капіталу є негативним моментом в роботі підприємства, оскільки воно не намагається створити резерв в разі настання несприятливих подій.

Отже, на величину власного капіталу вплинуло значне зменшення обсягу нерозподіленого прибутку на 594,5 тис.грн., з 1260,3 тис.грн. в 2020р. до 665,8 тис.грн. в 2021р.

Хоча абсолютна величина статутного та іншого додаткового капіталу залишилась без змін, проте їх питома вага у пасиві зросла відповідно на 0,71 %, та 7,48 %. Зменшення власного капіталу сталося, в основному завдяки зменшенню нерозподіленого прибутку.

Таблиця 9

Питома вага складових елементів власного капіталу
ДП «М'ясо Буковини» за 2020-2021 рр. %

Показники	На кінець 2020р.	На кінець 2021р.	Відхилення (+;-)
1.Статутний капітал	0,98	1,69	+0,71
2.Інший додатковий капітал	10,42	17,9	+7,48
3.Резервний капітал	-	-	-
4.Нерозподілений прибуток	88,60	80,41	-8,19
5. Додатковий вкладений капітал	-	-	-
6.Вилучений капітал	-	-	-
Всього	100	100	0

Джерело: на основі фінансової звітності ДП «М'ясо Буковини»

Відповідно зменшилась й питома вага цього показника – на 8,19% (з 88,60% в 2020р. до 80,41% в 2021р.).

Подальший аналіз включає оцінку поточних зобов'язань підприємства.

Поточні зобов'язання ДП «М'ясо Буковини» включають:

- кредиторську заборгованість за товари, роботи, послуги
- поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями
- поточні зобов'язання за розрахунками

Таблиця 10

Поточні зобов'язання ДП «М'ясо Буковини» за 2020-2021 рр. тис.грн.

Показники	На кінець 2020р.	На кінець 2021р.	Відхилення (+;-)
1. Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	-	-	-
2.Короткострокові кредити банків	128,0	114,0	+1017,0
3. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	403,8,6	519,2,0	+1153,4
4. Поточні зобов'язання за розрахунками:			
- з одержаних авансів			
- з бюджетом	130,7	138,7	+8,0
-з позабюджетних платежів	-	-	-
- зі страхування	18,3	32,8	+14,5
- оплати праці	118,6	152,1	+33,5
- з учасниками	-	-	-
5. Ін. поточні зобов'язання	7,4	3,3	-4,1

Всього	444	666	+2222,
	1,6	3,9	3

Джерело: на основі фінансової звітності ДП «М'ясо Буковини»

Аналізуючи дану таблицю, ми можемо відмітити, що у 2021р. значно зросли поточні зобов'язання на 2222,3 тис.грн. в основному за рахунок збільшення короткострокових кредитів банків на суму 1017,0 тис.грн., та значного зростання кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги, а саме на 1153,4 тис.грн. Дана тенденція є негативною, оскільки погіршує імідж підприємства.

Поточні зобов'язання з бюджетом зросли на 8,0 тис.грн., з оплати праці – на 33,5 тис.грн., зі страхування – на 14,5 тис.грн. Дані суми є досить значними, що є негативним показником. Питома вага елементів поточних зобов'язань згрупована в таблиці 11.

Таблиця 11

Питома вага елементів поточних зобов'язань ДП «М'ясо Буковини» за 2020-2021 рр. %

Показники	На кінець 2020р.	На кінець 2021р.	Відхилення (+;-)
1. Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями	-	-	-
2.Короткострокові кредити банків	2,88	17,18	+14,3
3. Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	90,93	77,91	-13,02
4. Поточні зобов'язання за розрахунками:			
- з одержаних авансів	-	-	-
- з бюджетом	2,93	2,08	-0,85
-з позабюджетних платежів	-	-	-
- зі страхування	0,42	0,50	+0,08
- оплати праці	2,67	2,28	-0,39
- з учасниками	-	-	-
5. Ін. поточні зобов'язання	0,17	0,05	-0,12
Всього	100	100	0

Джерело: на основі фінансової звітності ДП «М'ясо Буковини»

Таким чином структура поточних зобов'язань значно змінилась. На кінець 2021 року найбільшу питому вагу 77,91% займає кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги хоча даний показник і зменшився на 13,02%.

Короткострокові кредити банків зросли на 14,3%. Хоча абсолютний розмір поточних зобов'язань за розрахунками збільшився але їх питома вага

(окрім зобов'язань її страхування) зменшилась. Що стосується інших структурних елементів, то їх питома вага не є стільки відчутною.

Отже, з усього вище сказаного можна зробити висновок про неефективну фінансово-господарську діяльність ДП «М'ясо Буковини» в 2021 році порівняно з 2020 роком.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бень Т.Г., Довбня С.Б. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства // Фінанси України. – 2009. – №6. – С. 53-60.

2. Білик М. Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств // Фінанси України. - 2005. - № 3, с. 117

3. Бубела А. В., Ковальчук С. О., Шубін С. Б. Управління запасами при організації товарорухомих процесів. Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія. 2012. Вип. 10. С. 307-312. 3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 436- IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15?find=1&text>

4. Дзюба О. М. Товарні операції підприємства: особливості обліку з урахуванням вітчизняного та міжнародного досвіду. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. 2016. Вип. 17(1). С. 134-137.

Марія НІКОРА

студентка групи Амз-601

факультету інформаційних технологій та економіки

ПВНЗ «Буковинський університет»

Науковий керівник: к.е.н. РОШКО Н.Б.

ОБЛІК І АНАЛІЗ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

В сучасній практиці ведення бухгалтерського обліку будь якого об'єкта важлива увага приділяється нормативному регулюванню. На рівні держави це відбувається через нормативне регулювання, зокрема через Закон «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», національні положення стандарти бухгалтерського обліку інші положення, методичні рекомендації, інструкції тощо.

Національні стандарти обліку [2, 3] було розроблено на основі Міжнародних стандартів, тому існують як спільні характеристики, так і відмінні. Вдосконалення вітчизняної системи обліку зобов'язань можливе за умови її уніфікації з міжнародною при одночасному врахуванні української бізнесової специфіки.

Основні завдання обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками суб'єкта господарювання є:

своєчасне документальне оформлення розрахункових операцій;

- ведення аналітичного і синтетичного обліку розрахунків із постачальниками з дотриманням принципів бухгалтерського обліку;
- своєчасне і достовірне відображення розрахункових операцій у податковому обліку;
- недопущення нереальної кредиторської та дебіторської заборгованості;
- недопущення порушення строків оплати нерезидентами експортного товару, строків отримання оплаченого імпортного товару, а також строків отримання імпортного товару за бартерними операціями;
- своєчасне і якісне проведення річної інвентаризації розрахунків із постачальниками;
- дотримання умов поставки, передбачених у договорі або контракті купівлі-продажу, в яких має міститися письмова згода сторін про поставку товарів, а також зобов'язання сплатити за нього суму.

Проте на сьогодні існує ряд проблем щодо обліку розрахунків з покупцями зокрема, а саме:

1. Недостатня розробленість методичних підходів до класифікації та оцінки дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги.
2. Неможливість отримання інформації про дебіторську заборгованість у тому обсязі і вигляді, достатньому для проведення аналізу розрахунків підприємства з покупцями.
3. Непристосованість та неефективність методів обрахунку резерву сумнівних боргів, відповідно до П(С)БО 10.
4. Недостатня розробленість плану рахунків бухгалтерського обліку та інструкції щодо його застосування з обліку розрахунків покупців та замовників.
5. Погано налагоджена система внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на підприємствах.
6. Нерозвиненість форм рефінансування для ефективного управління дебіторською заборгованістю.

Аналіз розрахунків з покупцями і замовниками є однією з ключових завдань у вирішенні проблем, що виникають під час поточного управління підприємством з позиції оптимального співвідношення між його ліквідністю і прибутковістю. Аналіз стану дебіторської заборгованості здійснюється за такими напрямками: - визначення питомої ваги дебіторської заборгованості в загальній сумі оборотних активів; - оцінка складу та структури дебіторської заборгованості; - розрахунок періоду погашення і її оборотності; - вивчення впливу чинників на заборгованість даного типу; - визначення частки сумнівної та безнадійної заборгованості в загальному обсязі дебіторської заборгованості за розрахунками з покупцями і замовниками; - порівняння обсягу дебіторської заборгованості з розмірами кредиторської [1].

Аналіз дебіторської заборгованості доцільно проводити в певній послідовності і починати з проведення горизонтального і вертикального аналізу, який покаже вагу складових елементів дебіторської заборгованості і частку дебіторської заборгованості в структурі оборотних активів і в структурі балансу за останні роки.

Можна виокремити показник дебіторська заборгованість за товари роботи і послуги підприємства ПрАТ „Буковинапродукт” за період останніх років (рис.1), яка зменшується.

Рис.1 Зміна показника за період 2019-2021 роки (за даними фінансової звітності ПрАТ „Буковинапродукт”)

Зміна показника свідчить про те що керівництво підприємство ретельно прослідковує свою дебітору, працює з замовниками та покупцями на високому рівні. Укладаються договори та угоди про співпрацю і контрагенти виконують умов що зазначені в домовленостях.

Стосовно здійсненого горизонтального аналізу отримані такі результати:

- дебіторська заборгованість за товари роботи послуги зменшилась на 163 тис. грн.. (13,17%);
- дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом зросла на 103 тис. грн.;
- інша поточна дебіторська заборгованість зросла 76 тис. грн.

Є інформація про те, що підприємство за останні роки налагодило роботу з покупцями за кордону. Реалізує свою продукцію в США, Канаду та Румунію по спеціальних замовлення, що свідчить про довіру до підприємства та його стабільний фінансовий стан.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Економічний аналіз: Навч. посібник / М. А. Болух, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток та ін.; За ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 556 с.
2. П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість»: Наказ Міністерства фінансів України від 8 жовтня 1999 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 08.02.2014 № 48.

Андрій ДОГОТАР
студент групи Ам-601
факультету інформаційних технологій та економіки
ПВНЗ «Буковинський університет»
Науковий керівник: к.е.н. РОШКО Н.Б.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВА

Для того, щоб надати керівництву повну та всебічну інформацію про фінансовий результат основної діяльності, необхідно організувати процес збору такої інформації. Цьому сприятиме правильно налагоджена система обліку витрат та собівартості продукції, основними завданнями якої виступатимуть такі:

- організація обліку та контролю за випуском продукції підприємства в розрізі усього асортименту, а також за обсягом і якістю;
- організація обліку витрат на виробництво і контролю за виконанням кошторису витрат;
- калькулювання собівартості і контроль за виконанням плану собівартості;
- виявлення прихованих резервів, недопущення втрат від браку або інших непродуктивних витрат;
- організація обліку доходів підприємства у розрізі видів реалізованої продукції та найменувань покупців тощо [2].

Ведення аналітичного та синтетичного обліку витрат та собівартості продукції на підприємстві ПрАТ «Буковинапродукт» здійснюється відповідно до чинного законодавства та з врахуванням особливостей діяльності притаманних виробничо-переробному підприємству з великим асортиментом продукції.

В результаті проведеного дослідження виділено основні проблеми організації обліку витрат оскільки правильний облік витрат, своєчасний контроль за їх формуванням, оперативний аналіз мають велике значення для ефективного управління витратами підприємства, а введення додаткових рахунків обліку загальновиробничих витрат для деталізації їх розподілу на постійні та змінні, прийняття чіткої класифікації та розмежування між ними дасть змогу вдосконалити облік витрат на підприємстві ПрАТ «Буковинапродукт».

Окреме питання, що стосується проблем обліку собівартості продукції, оскільки підприємство ПрАТ «Буковинапродукт» займається виробництвом продуктів харчування значна увага бухгалтерів приділяється

калькулюванню собівартості різних видів продукції. Оскільки ми знаємо, що кадри в бухгалтерії змінилися то при введені нових видів продукції до асортименту будуть труднощі із розрахунком калькуляцій. Однак спеціалісти зайняті в процесі виробництва залишилися і досвід їх роботи дозволить справитись із розрахунком калькуляційних статей нових видів продукції. Потреба в яких виникає в 2022 році оскільки зріс інтерес від споживачів до продуктів харчування.

В умовах ринкових відносин питанням сутності, формування, обліку витрат та собівартості продукції потрібно приділяти більше уваги. Для цього необхідно для ПрАТ «Буковинапродукт»:

1) визначити номенклатуру витрат для планування й обліку конкретного суб'єкта;

2) розробити методику розрахунку й оцінки залишків незавершеного виробництва, а також порядок визначення результатів господарської діяльності.

При цьому велику роль повинні відіграти міжгалузеві положення й інструкції з планування, обліку й калькулювання собівартості продукції, розробку яких необхідно прискорити.

Вдосконалити бухгалтерський облік на підприємстві складно. Однак удосконалити процес обліку необхідно в різних питаннях обліку витрат підприємства [1]. Після опрацювання теоретичних матеріалів та практики ведення обліку витрат на підприємстві ПрАТ „Буковинапродукт” дає можливість мені внести кілька пропозицій - зокрема частину ведення фінансового обліку ускладнює відповідність його ведення до нормативних документів [3]. Однак важливою є робота по удосконаленню програмного продукту який є у ПрАТ „Буковинапродукт” це 1С:Бухгалтерія. Це має вплив на роботу бухгалтерії зокрема мінімізація часу та автоматизація облікового процесу та частково полегшує роботу нових співробітників, оскільки під час військового стану в країні плинність кадрів має місце.

Підприємство ПрАТ „Буковинапродукт” безпосередньо відчуло цю ситуацію по складу своєї бухгалтерії та кількості робітників зайнятих процесом виробництва. Оскільки ситуація є досить складною з ведення бізнесу ще з початку пандемії ковіду 2020 рік та 2021 рік були досить складними для підприємства ПрАТ „Буковинапродукт”. У 2022 на діяльність підприємства пливає ситуація з військовим станом – проблеми із сировиною, постачальниками тари, електроенергією в кінці року.

Удосконалення програмного продукту можливе в частині довідників для обліку витрат, зокрема по операціях, які є найбільш притаманними для підприємства в розрізі контрагентів чи елементів витрат за потребою. Такі довідники використовуватимуться для аналітики. Їх використовують як бухгалтери так і фінансові менеджери та фінансовий директор.

Мої пропозиції для підприємства ПрАТ „Буковинапродукт” стосуються частини удосконалення управління витратами, зокрема управлінського обліку.

У зарубіжній практиці широко застосовується аналіз співвідношення «витрати – випуск – прибуток». З огляду на оперативність та ефективність цього методу його популярність зростає. Називатимемо його надалі ВВП-аналіз. За своєю сутністю ВВП-аналіз є досить простим, базується на відомих показниках і дає змогу оперативно оцінити вплив величини і структури витрат, обсягу продажу продукції на прибуток, аналізувати його залежність від рівня цін і структури виробництва, обґрунтовувати маркетингову стратегію. Із самої назви випливає, що ВВП-аналіз з'ясовує зв'язок між витратами, рівнем операційної активності та прибутком. Термін «операційна активність» характеризує результативність діяльності підприємства. Для виробничого підприємства вона визначається обсягом виготовленої продукції. Причому мається на увазі, що вся виготовлена продукція продана, тобто обсяг виробництва і продажу продукції за певний період збігаються. У результаті витрат факторів виробництва створюється продукція, від її продажу підприємство одержує прибуток.

Оскільки прибуток – основний результативний показник діяльності підприємства, важливо знати його залежність від двох попередніх – витрат і обсягу продукції. Ця залежність ускладнюється тим, що витрати поділяються на змінні та постійні, а обсяг виробництва і продажу продукції має непрості зв'язки з цінами на окремі вироби. Крім цього, як відомо, не всі змінні витрати пропорційні, а до постійних входять деякі елементи дегресивних змінних витрат. Це все створює певні труднощі в моделюванні зазначеної залежності. При ВВП-аналізі співвідношення «витрати – випуск – прибуток» спрощується і припускається, що в їх основі лежать лінійні залежності.

Слід звернути увагу, що в системі управління підприємством ПрАТ „Буковинапродукт” і його підрозділами важливу роль відіграє контроль. На підприємстві контролю підлягають матеріальні й грошові потоки, виробничі процеси, діяльність людей, витрати ресурсів і результати.

Контроль дозволяє з'ясувати, наскільки діяльність підрозділів відповідає регламенту, завданням і наскільки вона ефективна [2]. У процесі контролю аналізується інформація, виявляються відхилення фактичних показників від встановлених та їх причини.

Контроль на підприємстві ПрАТ „Буковинапродукт” є елементом системи управління зі зворотним зв'язком, він пов'язаний з плануванням і через функцію регулювання впливає на нього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондар М.І. Фінансовий облік: підруч.: у 2ч. – Ч 2 / М.І. Бондар, В.І. Єфіменко, Л.Г. Ловінська та ін./за заг. ред.. М.І. Бондаря та Л.Г. Ловінської. – К.: КНЕУ, 2012. – 590с.

2. Данилко В.К. Управління витратами : навч. посібник / В. К. Данилко, О. М. Кушніренко, К. С. Марченко. – К. : Каравела, 2012. – 216 с.
11. Іванюта П.В. Управління ресурсами і витратами: навч. посібник / П. В. Іванюта, О. П. Лугівська; за ред. С. М. Іванюти. – 2-ге вид. – К. : ЦУЛ, 2011. – 320 с.

3. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”: Закон України від 1999 р., зі змінами, внесеними від 15.10.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

Роман ДУДНИК

студент групи Ам-601

факультету інформаційних технологій та економіки

ПВНЗ «Буковинський університет»

Науковий керівник: к.е.н. РОШКО Н.Б.

НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСАМИ ДЛЯ БІЛЬШОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ КП «ЧЕРНІВЦІВОДОКАНАЛ»

КП «Чернівціводоканал» продовжує реалізовувати свою діяльність з централізованого водопостачання, яка охоплює забір, очищення, розподіл та облік споживання води, що є специфікою його діяльності [1]. В процесі управління усіма ресурсами для досягнення більшої ефективності можна провести певну оптимізацію. Плани щодо вдосконалення операційного управління КП «Чернівціводоканал» - призведуть до фінансових заощаджень та поліпшення системної та комерційної ефективності. Для споживачів ці покращення будуть представлені у вигляді:

- нижчих, ніж могли би бути, тарифів,
- покращеного рівня обслуговування,
- кращих екологічних умов.

Тарифи на централізоване водопостачання та водовідведення мають бути підвищені для вирішення задач, які зазначені вище. Проте, мета КП «Чернівціводоканал» полягає в максимальному обмеженні такого підвищення завдяки підвищенню продуктивності праці та усуненню неефективності заходів.

Для досягнення цих переваг необхідні інвестиції в основні засоби підприємства та людські ресурси. В короткостроковій перспективі підтримка буде надаватися у вигляді кредитів на капітальні інвестиції, але для забезпечення таких переваг на тривалий час потрібне додаткове довгострокове фінансування. Ці заходи можуть призвести до підвищення тарифу у короткостроковій перспективі, але в довгостроковому плані тарифи будуть нижчими, ніж вони могли би бути для населення міста Чернівців

Тобто налагоджена робота з інвесторами дозволить КП «Чернівціводоканал» оновити склад основних засобів над чим працює підприємство з 2017 року [1].

Процес планування управління активами на КП «Чернівціводоканал» був заснований на принципі реагування на вихід системи із ладу [1]. Ми розуміємо необхідність впровадження більш систематичного підходу до планування управління активами, визначивши заздалегідь, куди наші зусилля та фінансові ресурси необхідно спрямовувати для досягнення оптимальної операційної ефективності. Це передбачає інвестування в технології для кращого розуміння системи, застосування цих знань для визначення активів в критичному стані та наслідків їх виходу з ладу, а також для підготовки добре структурованих інвестиційних програм. Для КП «Чернівціводоканал» визначаються заходи, завдяки яким планується створити потенціал управління активами. Переваги від реалізації цих заходів не будуть мати миттєвого результату, а скоріше розраховані на довготривалу перспективу із підвищенням інвестиційної ефективності та зменшенням аварійних випадків в системі.

Вдосконалена діяльність з управління активами . Заходи :

- створення команди з управління активами;
- внесення інформації в реєстр бази даних з управління активів;
- детальний аналіз даних з управління активами та підготовка добре структурованих планів управління активами;

організація обміну даними та інформування відповідних керівників.

Ресурси та витрати :

Підготовка посадових інструкцій та набір відповідних кваліфікованих фахівців.

Комп'ютерне обладнання та програмне забезпечення.

Експертне навчання та розвиток персоналу для заходів управління активами.

Витрати на персонал; експертна підтримка.

Оновлення внутрішньої стандартної операційної політики.

Переваги.Фінансові:

Покращений процес прийняття інвестиційних рішень шляхом оптимального планування та строків інвестування.

Зменшення витрат на ремонтні роботи.

Зменшення операційних витрат, наприклад заощадження енерговитрат.

Нефінансові:

Підвищений рівень якості централізованого водопостачання .

Зменшення ризику перебоїв в роботі системи.

Зменшення кількості випадків незручностей, спричинених споживачам та суспільству, завдяки зменшенню кількості необхідних ремонтів.

Однією з найбільших статей витрат КП «Чернівціводоканал», що існують на сьогодні є технічне обслуговування та ремонт активів. Наразі близько 1,3 млн грн витрачається щорічно лише на матеріали для проведення аварійно-ремонтних робіт. Якщо додати до цього витрати на транспортні засоби, обладнання та оплату праці, то ця цифра значно збільшиться.

Зазвичай ремонті роботи КП «Чернівціводоканал» проводяться у випадках аварій, наприклад, усунення пориву труби або ремонт насосу, що вийшов з ладу. Коли трапляються такі випадки, вимушені не тільки витратити кошти на ремонт, але й втратити їх через втрати води та її неврахування в реалізацію. Споживачі також страждають від перерв у водопостачанні та незручностей, спричинених ремонтними роботами КП «Чернівціводоканал». Для зменшення кількості таких випадків необхідно поєднати заходи з управління активами КП «Чернівціводоканал» (описані вище), інвестування в нові активи та покращений процес управління ремонтними роботами з акцентом на попередження аварій, аніж їх усунення. Представлено вдосконалення практики технічного обслуговування та ремонтних робіт на підприємстві КП «Чернівціводоканал». В результаті таких заходів, в довгостроковій перспективі, очікується зниження витрат та підвищення рівня обслуговування, що є ще однією перевагою для споживачів. Також КП «Чернівціводоканал» має намір витратити майже 1 млн грн щорічно на роботи з очищення водозаборів, резервуарів та свердловин для підвищення ефективності систем.

Заходи : заміна старих та неефективних активів; акцент на планово-попереджувальному технічному обслуговуванні; виявлення та усунення витоків.

Ресурси та витрати:

-Програма капітальних інвестицій, що фінансується через кредит KfW та інвестиції з бюджету ЧВК та міста.

-Керівництво з команди з управління активами.

- Ремонті роботи визначаються для попередження виходу з ладу активу

- Створення команди для виявлення витоків та придбання обладнання для виявлення витоків (профінансовано за рахунок грантових коштів ЄС).

- Навчання методам виявлення та усунення витоків.

Переваги. Фінансові:

Зменшення витрат на ремонт

Передбачається подальше заощадження витрат на роботу, транспортні засоби та обладнання.

Зменшення операційних витрат, наприклад заощадження витрат на електроенергію.

Підвищення ситуації із доходами завдяки меншій кількості перерв у постачанні

З боку споживачів є більше бажання сплачувати за більш якісні послуги.

Нефінансові:

Підвищений рівень якості централізованого водопостачання.

Зменшення ризику порушень в роботі системи.

Передбачається, що кількість аварій зменшиться

Зменшення кількості випадків незручностей, спричинених споживачам та суспільству, завдяки зменшенню кількості необхідних ремонтів.

Напрямок управління ресурсами для більшої ефективності КП «Чернівціводоканал» є виконання двох запропонованих стратегій: стратегія зменшення втрат води та стратегія енергоефективності підприємства.

Перша передбачає: заміну старих труб, яка є основним компонентом інвестиційної програми, що фінансується за рахунок кредиту KfW разом із фінансуванням за рахунок власних коштів; управління тиском в мережі та активне виявлення та усунення витоків.

Оскільки щорічно КП «Чернівціводоканал» втрачає близько 18 млн м³ вже очищеної води.

Друга передбачає, що зменшення втрат води дає змогу скоротити споживання електроенергії. Можна зробити його ще більш ефективним за рахунок підвищення енергоефективності об'єктів та їх принципів роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сайт КП «Чернівціводоканал» <https://vodokanal.cv.ua>

Віолета ТИХЕНЬКА

студентка групи Амз-601

факультету інформаційних технологій та економіки

ПВНЗ «Буковинський університет»

Науковий керівник: к.е.н. РОШКО Н.Б.

АНАЛІЗ ТА УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Здійснення будь-якої господарської діяльності супроводжується рухом грошових потоків - це зумовлено тим, що існують ділові взаємини підприємства з іншими юридичними особами: покупцями та замовниками, банками, постачальниками та підрядниками, бюджетом та позабюджетними

фондами, а також із власним персоналом [1].

Застосування системного підходу до управління грошовими потоками підприємства є необхідним, оскільки елементи системи управління не можуть розглядатися розрізнено один від одного.

Місце аналітичних досліджень в управлінні грошовими потоками можна визначити за етапами процесу [2]:

- забезпечення повного та достовірного обліку грошових потоків підприємства і формування необхідної звітності;
- аналіз грошових потоків підприємства у попередньому періоді;
- оптимізація грошових потоків підприємства;
- планування грошових потоків у розрізі різних їх видів;
- забезпечення ефективного контролю грошових потоків підприємства.

Аналіз грошових потоків, що характеризує причини зміни ліквідності і фінансової стійкості підприємства, необхідно проводити в ході загального фінансового аналізу. Оперативна, повна і достовірна інформація про рух грошових коштів повинна сприяти підвищенню якості управлінських рішень, які безпосередньо в подальшому впливають на фінансовий стан підприємства. Для ефективного управління грошовими потоками та фінансовою діяльністю підприємства у цілому доцільно вводити в практику розрахунок системи показників грошових потоків як вимірників фінансової стійкості, платіжної стабільності та нормальної платоспроможності [3].

Етапи аналізу, що здійснюються на підприємстві ПрАТ «Буковинапродукт»: збір та підготовка вихідної інформації, аналітична робота, інтерпретація результатів і висновки та рекомендації.

Під час мого дослідження я займалась розробкою можливих шляхів покращення фінансового стану підприємства ПрАТ «Буковинапродукт» і розпочала все з структури звіту про фінансовий стан та аналізу майна підприємства. Основою для проведення аналізу слугувала для мене фінансова звітність бухгалтерії за 2019, 2020 та 2021 рік, яка є відкритою для зовнішніх користувачів. Оскільки решта для мене було комерційною таємницею підприємства.

Мета здійснення вертикального та горизонтального аналізу фінансової звітності підприємства – це представити зміни статей основних форм фінансової звітності та забезпечити даними управлінську ланку для прийняття своєчасних рішень про продовження діяльності підприємства.

Аналіз вертикальний по звіту фінансового стану підприємства розкриває поточні активи, поточні зобов'язання та позикові кошти підприємства. Ще дозволяє оцінити які статті зростають випереджаючими темпами і як це позначається на структурі балансу. Визначити яку частку в пасивах становить заборгованість перед бюджетом, банками та трудовим колективом.

Аналіз структури активів та пасивів балансу підприємства ПрАТ «Буковинапродукт» у 2021 році представлено в рисунку 1.

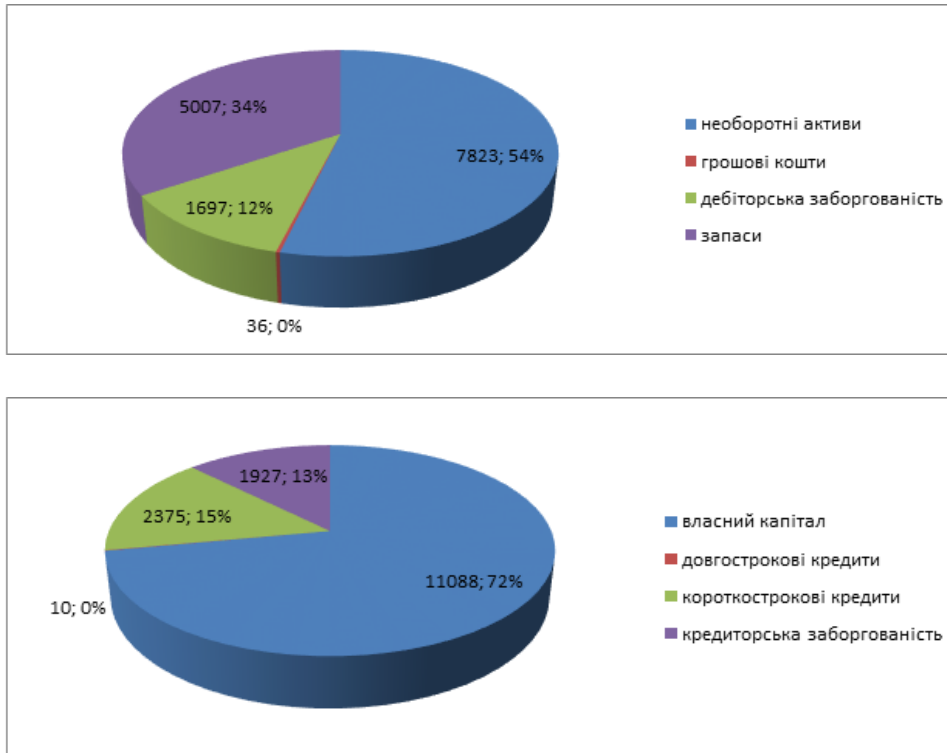

Рис. 1 Аналіз структури активів і пасиву в 2021 році

Аналіз структури дозволяє навіть у відсотках показати складову різних активів та пасивів різних статей ПрАТ «Буковинапродукт».

Горизонтальний аналіз це в першу чергу той, що враховує різні періоди. Зазвичай за допомогою горизонтального аналізу порівнюють дані фінансової звітності за останні три роки.

Проведемо невеличкий горизонтальний аналіз за даним ПрАТ «Буковинапродукт» зі звіту про сукупний дохід (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз горизонтальний по звіту про сукупний дохід 2020-2021р.

№	Стаття	2020 р.	2021р.	Відхилення +,-
1	Чистий дохід від реалізації продукції	9456	7318	-2138
2	Собівартість реалізованої продукції	8367	7083	-1284
3	Валовий прибуток	1089	235	-854
4	Інші операційні доходи	3366	2646	-720
5	Адмін. витрати	206	169	-37
6	Витрати на збут	510	611	101
7	Інші операційні витрати	3319	2668	-651

8	Чистий фінансовий результат	27	-762	-789
---	-----------------------------	----	------	------

Згідно аналізу основних показників статей звіту про сукупний дохід за 2021 рік в порівнянні 2020 роком, бачимо що підприємство було збиткове у зв'язку з ковід. Підприємство працювала періодично, що спричинило збиток за підсумками року. Однак підприємство продовжило діяльність в 2022 році, і планує отримати кращий результат за підсумками року.

Зазвичай горизонтальний аналіз дозволяє здійснити: порівняння фінансових показників звітної періоду з показниками звітнього періоду, порівняння фінансових показників звітності з показниками аналогічного періоду минулого (для підприємств з вираженою сезонністю таких як ПрАТ «Буковинапродукт»), порівняння фінансових показників за низку попередніх періодів (виявлення основної тенденції розвитку підприємства).

Оскільки в роботі розкрито питання обліку, аналізу та контролю грошових коштів підприємства ПрАТ «Буковинапродукт», то значну увагу я приділю горизонтальному аналізу звіту про рух грошових коштів.

Третя форма фінансової звітності містить найбільше інформації про грошові кошти підприємства, тому важливо її детально проаналізувати (табл. 2.)

Таблиця 2

Аналіз горизонтальний по звіту про рух грошових коштів 2020-2021р.

№	Стаття	2020 р.	2021р.	Відхилення відносне +,-	Відхилення абсолютне %
1	Надходження від реалізації продукції	10393	8062	-2331	-22,43
2	Повернення податків і зборів	104	156	52	50,00
3	Повернення пдв	98	156	58	59,18
4	Цільове фінансування	-	20	20	
5	Надходження від повернення авансів	546	340	-206	-37,73
6	Витрачання на оплату товарів	7953	5395	-2558	-32,16
7	Праці	1686	1600	-86	-5,10
8	Відрахування на соц. заходи	504	589	85	16,87
9	Зобов'язання з податків і зборів	560	617	57	10,18
10	Чистий рух коштів від операційної діяльності	393	377	-16	-4,07

11	Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності	4	-	38	-	-34	850,0
12	Чистий рух коштів від фінансової діяльності	393	-	324	-	69	-17,56
13	Чистий рух грошових коштів за звітний період	4	-	5	1	19	- 475,00

За результатами діяльності підприємства ПрАТ «Буковинапродукт» видно основні зміни, що відбулися по звіту про рух у грошових коштів (що складається на підприємстві з прямим методом) у 2021 році в порівнянні з 2020 роком:

- надходження від реалізації продукції зменшилися на 2331;
- витрачання на оплату товарів зменшилися на 2558;
- чистий рух коштів від операційної діяльності зменшився на 16;
- чистий рух грошових коштів за звітний період зріс на 19.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кошельок Г.В. Основні фінансові фактори впливу на грошові потоки підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2016. Випуск 19. Частина 2. С. 48-51.
2. Майборода О. Є. Напрями управління грошовими потоками підприємства. Економіка і суспільство. 2017. Випуск 10. С. 305-309.
3. Ясишена В.В. Теоретичні аспекти аналізу грошових потоків підприємств // Економічний простір: Збірник наукових праць. - № 16. – Дніпропетровськ: ПДАБА, 2008. – С. 123 - 131.

Савчук АНАСТАСІЯ
студентка групи Ф-101
факультет інформаційних технологій та економіки
ПВНЗ «Буковинський університет»
Науковий керівник - к.е.н., доцент
Тетяна ШТЕРМА

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВИХ СИСТЕМ

Розуміння функціонування фінансових систем є важливим для економічного зростання та розвитку. Фінансова система відіграє важливу роль в економічному зростанні та розвитку. Країни мають різні фінансові системи та політику для покращення економічної ситуації. У цій статті обговорюються особливості функціонування фінансових систем.

Фінансовими системами керують банки та інші фінансові установи. Ці системи допомагають управляти фінансами та платежами в економіці. Ці системи не є стабільними, оскільки мають високі темпи інфляції. Високі темпи інфляції ускладнюють людям здійснення платежів або збереження грошей. Це тому, що гроші швидко втрачають свою цінність через рівень інфляції. Однак ці системи дуже важливі для економічного зростання та розвитку країни.

Банки є основними установами, які керують фінансовою системою. Вони відповідають за те, щоб усі платежі проходили безпечно. Більшість країн керують своєю банківською системою через центральний банк. Це для того, щоб контролювати банки та переконатися, що все працює гладко у фінансовій системі. Більшість центральних банків мають суворі закони про те, як вони керують своїми банками. Це забезпечує безпечне функціонування успішної фінансової системи.

Розвинені країни використовують свої фінансові системи для розвитку своєї економіки. Вони використовують банки для розвитку нових підприємств і фінансування проектів, які сприяють зростанню їхньої економіки. У свою чергу, країни, що розвиваються, використовують свої фінансові системи для підтримки розвитку менш розвинених країн.

Особливості функціонування фінансових систем розглянуто вище. Системи нестабільні через високі темпи інфляції. Однак вони дуже важливі для економічного зростання та розвитку країн.

Важливою умовою є наявність ефективної фінансової системи функціонування економіки країни. Структурна конструкція фінансової системи є досить складною, і результатом є досягнення балансу інтересів і протиріч між фінансовою політикою та економікою.

Світова фінансова система - це сукупність міжнародних валютно-кредитних і розрахункових відносин, які взаємопов'язані взаємодією світових фінансових ринків і міжнародних фінансових інститутів і взаємозалежні в певному порядку через світові фінансові потоки. Розвиток світової фінансової системи знаходиться в постійній динаміці, що передбачає розширення її структури за рахунок охоплення нових сфер діяльності та функціонування світової економіки. Різноманітні компоненти світової фінансової системи багатогранні та взаємопов'язані, тому координація структурних елементів є необхідною умовою їх злагодженої та ефективної ролі в умовах глобалізації.

Враховуючи структуру та основи побудови фінансової системи України, можна виділити особливості її формування. В першу чергу слід підкреслити, що всі ланки фінансової системи наразі знаходяться на різних рівнях розвитку. Тобто неоднаковий рівень правового та організаційного забезпечення. Це свідчить про незбалансованість фінансової системи України.

У сучасних умовах як за обсягом ресурсів, так і за їх роллю в суспільстві домінують державні фінанси, особливо бюджет. Саме тут були зроблені найрішучіші кроки в роки розбудови незалежної національної фінансової системи. Проте чітко простежується тенденція до зростання питомих процентних ставок за останні роки

Вага бюджету у ВВП і перерозподіл фіскальних ресурсів. В економічному контексті ця тенденція свідчить про зростання концентрації фінансових ресурсів і збільшення їх частки в розпорядженні держави. Це може негативно вплинути на економічні та соціальні процеси української національної економіки, оскільки може виникнути загроза перетворення бюджету з ефективного інструменту регулювання на просту фіскальну структуру на державному рівні.

Фінанси суб'єкта господарювання все ще перебувають у стадії трансформації, а розподіл прибутку між фондом споживання та фондом забезпечення не досяг оптимального рівня. Майже весь отриманий прибуток споживався і перетворювався на додаткове джерело інфляції, а частка прибутку, що йшла на розвиток виробництва, була надто малою. Існує потреба в регуляторному механізмі для полегшення інвестування національних фінансових ресурсів у продуктивні сфери. Українські фінансові інститути, що забезпечують функціонування системи страхування та фінансових ринків, перебувають у стадії становлення. Їхні фінансові ресурси відносно слабкі, довіра суб'єктів господарювання та населення низька, механізм управління фінансами складний. Найскладніші проблеми в Україні пов'язані з розвитком фінансових ринків. Обсяг торгів на Українській фондовій біржі був обмеженим, активною була торгівля державними цінними паперами, низькими - корпоративними цінними паперами. Українці майже не беруть участі в діяльності фондового ринку.

Для американської моделі характерно те, що вона базується на індивідуалізмі її учасників та принципах лібералізму - заохочує підприємницьку активність та прагнення до збагачення найактивнішої частини населення. В той же час малозабезпеченим групам створюється прийнятний рівень життя за рахунок різних пільг і допомог. Характерною рисою фінансової системи США є тенденція до підвищення рівня саморегулювання, це визначається великою кількістю та надійністю фінансових інструментів.

До елементів фінансової системи США належать: фінанси федерації, які включають федеральний бюджет, спеціальні фонди федерального рівня, фінанси державних підприємств; фінанси штатів, що мають власний бюджет, спеціальні фонди та фінанси підприємств, котрі знаходяться у власності штату; місцеві фінанси, до яких входять місцеві бюджети, фінанси комунального господарства, різноманітні фонди

Західноєвропейська модель менш уніфікована, а тому важко виокремити її найхарактерніші особливості. Так, із традиційної

континентальної західноєвропейської моделі випадає британська - більш схожа до американської; чи скандинавська модель держави загального добробуту. Разом з тим, західноєвропейську модель можна охарактеризувати як корпоративну модель, тобто таку, що базується не стільки на індивідуалізмі своїх учасників, скільки на їх господарських, професійних, профспілкових та інших об'єднаннях, що реалізують свої групові інтереси, часто через соціальні протести і зіткнення. Гармонізацію цих інтересів забезпечує економічно сильна держава; інтереси приватного бізнесу часто обмежуються в інтересах решти учасників суспільства; соціальні гарантії загалом високі, а тому майнове розшарування незначне

Японській моделі притаманна прихильність японців до комуналізму (общинності), тобто превалювання колективних інтересів над індивідуальними в будь-якому колективі - сім'ї, окрузі, компанії. Для такої моделі характерне незначне соціальне розшарування, а соціальні зобов'язання беруть на себе общини, а не держава. Грошово-кредитна система Японії складається з банківської системи в яку входить Центральний банк Японії та комерційні банки, інших кредитних інститутів. В Японії особливо розвинені великі об'єднання банків та підприємств. На чолі цих груп стоїть місцевий банк, що об'єднує навколо себе великі промислові підприємства

Фінанси державних підприємств Японії входять до державного бюджету як спеціальні рахунки. Важливим є те що дані підприємства не займаються виробничою діяльністю, а тільки підтримують інфраструктуру

Отже, фінансова система країн із розвинутою економікою містить такі ланки: державний бюджет; територіальні фінанси; державний кредит та кредити місцевих органів влади; спеціальні фонди; фінанси суб'єктів господарювання.

Відповідно до досвіду функціонування фінансових систем розвинених країн світу можна побачити, що функціонування відповідних систем здійснюється достатньо ефективно через значну роботу органів державного та місцевого управління. Формування бюджетів цих країн здійснюється на середньостроковій основі та існують великі повноваження місцевих органів влади при складанні та виконанні місцевих бюджетів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Финансовая система в США URL: <http://amerikos.com/usa/financial-s/>
2. Фінанси зарубіжних країн: навчальний посібник / [Кізіма Т. О., Кравчук Н. Я., Горин В. П. та ін.]; за ред. О. П. Кириленко. Тернопіль: Економічна думка, 2013– 287 с.
3. Финансовая система Японии URL: <http://japangid.ru/regulirovanie-rynka-bankovskix-uslug/>

4. Забедюк М.С. Особливості формування та функціонування фінансових систем зарубіжних країн. Економічний форум. 2015. № 1. С. 202-207. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2015_1_35

Уляна ПЕТРИНЯК
кандидат економічних наук,
докторант кафедри економіки, підприємництва та управління
підприємствами
Дніпровського національного університету ім. О. ГОНЧАРА

КРЕАТИВНІСТЬ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний розвиток підприємств ґрунтується на креативності персоналу, враховуючи його спроможність бути ініціативним та конкурентоспроможним щодо адаптації підприємства до динамічного зовнішнього впливу. Питання організації виробництва на підприємствах в умовах постійних змін зовнішнього середовища, його динаміки та нестабільності розкрито у багатьох наукових дослідженнях, серед яких роботи Ващенко А. А., Дорошка В. В., Диканя В. Л., Кириченко Д. О., Хвостіної І. М., Явдак М. Ю. та ін. [1]. Середовище будь-якого підприємства призводить до створення гнучкої управлінської структури, з врахуванням креативного мислення, генеруванням нових ідей та інноваційних методів відносно управління. Тому основою діяльності підприємств щодо створення нових конкурентоздатних ідей є:

- Креативний пошук та оцінка нових можливостей розвитку підприємств;
- Синтез системи ідей щодо інноваційних та інвестиційних можливостей підприємства;
- Визначення сучасних концепцій креативного менеджменту підприємств;
- Пошуку нових моделей організаційної креативності.

Використовуючи усі вище перераховані чинники підприємств формується інтелектуально-креативні ресурси на підприємстві для того щоб:

- Прогнозувати майбутні креативні цілі;
- Забезпечувати конкурентоспроможність та ринковий успіх підприємств;
- Проводити організаційні зміни у всіх сферах внутрішніх та зовнішніх відносин підприємств.

Формуючи попит на креативність на перший план виходить управління творчою енергією, мобілізація ресурсів для генерації та розробки нових підходів до організаційної креативності. Персонал

підприємств відзначається стрімким зростанням нової категорії, а саме інтелектуальними працівниками, де знання та створення нових ідей стають головними ідеями, які прискорюють економічний розвиток країни. Відповідно ядром креативного класу є персонал управлінської сфери, бізнесу та фінансів, який відрізняється незалежністю, високим рівнем освіти та автономією. Найпотужнішим ресурсом розвитку тут виступає управлінська наука та нова парадигма, що підтримує відкритість, наділення самостійністю та креативністю, що підтримує централізацію та виконавчу дисципліну. Протягом тривалого часу креативність вважалася специфічною характеристикою окремих особистостей, наділених здатністю до творчості, і була предметом досліджень в різних галузях. В залежності від того, як обробляються потоки інформації, що слугують основою нового знання, і яким є кінцевий результат творчої діяльності, виділяють різні механізми генерування нових ідей так вважав Дж. Девідсон [2].

Проаналізувавши особливості менеджменту підприємств можна зробити висновки, що бізнес має розвиватися на основі креативних ідей та інновацій, тому можливість підприємства задовольнити усі запити споживачів дозволить сформуванню позитивний імідж, підвищити конкурентоспроможність, збільшуючи при усіх цих факторах прибуток у мінливих ринкових умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ващенко А. А. Організація виробництва в умовах мінливого внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування машинобудівних підприємств. Ефективна економіка. 2015. № 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_3_79 (дата звернення: 20.04.2020).

2. Davidson J.E. The role of insight in giftedness / R.J. Sternberg and J.E. Davidson (eds). Conceptions of Giftedness. – NY: Cambridge University Press, 1986. – P. 201–222.

ДЕКУШ Олександр

здобувач доктора філософії

ПВНЗ «Буковинський університет»

факультету інформаційних технологій та економіки

Науковий керівник: к.е.н. РОШКО Н.Б.

БІХЕВІОРИСТИЧНА КОНЦЕПЦІЯ ФІНАНСІВ:

ТЕОРЕТИЧНІ ВИМІРИ

Рационалізм, який базується на розумовому обґрунтуванні доцільності та ефективності прийняття економічних рішень, був домінуючим у сприйнятті людини як учасника фінансових відносин упродовж тривалого періоду. Інституціоналісти почали доводити необхідність аналізу психологічних чинників і мотивів поведінки людини з метою пояснення економічних рішень. Саме на базі виявлення

соціальнопсихологічних факторів людської діяльності, які сприяють більш точному дослідженню головних мотивів поведінки людини і виявленню їх впливу на процес прийняття фінансових рішень, виник новий напрям сучасної фінансової науки – біхевіористичні (поведінкові) фінанси, які враховують ірраціональну природу поведінки суб'єкта фінансових відносин на ринку в умовах невизначеності та ризику у прийнятті рішень фінансово-інвестиційного характеру. Реальне життя постійно підтверджує, що більшість фінансових рішень приймаються людиною без належної оцінки всіх можливих альтернатив, під дією поточних емоцій та настрою.

Біхевіористичні фінанси досліджують, показують і пояснюють взаємозв'язок фінансових рішень і психологічних чинників поведінки учасників фінансових відносин, цей напрямок фінансової науки і практики обстоює позицію щодо обмеженої раціональності економічних суб'єктів і в такий спосіб піддає сумніву висновки теорій раціональних очікувань та ефективних ринків. Тому прийняття рішень у сфері фінансів неможливо пояснити, базуючись тільки на аналізі раціональної поведінки в умовах формалізованих правил [1].

Саме біхевіористичні фінанси пояснюють, чому люди поведуться ірраціонально при прийнятті фінансових рішень, в їх основі підхід, який поєднує нові знання з психології та фінансової науки для пояснення нераціональних рішень, які приймаються людьми. Ця концепція дає змогу розглядати економічні явища та процеси з позиції нераціональної (ірраціональної) поведінки економічного суб'єкта. Сьогодні концепцію біхевіористичних фінансів можна та необхідно застосовувати, оскільки вона має вагому науково-практичну цінність у сферах особистих, корпоративних і публічних фінансів, для обґрунтування, як далі побачимо, багатьох проблем і шляхів їх розв'язання в усіх сферах фінансової системи національної економіки. Вважається, що вагому роль у формуванні теоретичного фундаменту концепції поведінкових фінансів зіграли праці таких американських психологів як Леон Фестінгер, Герберт Саймон, яких вважають першопочатківцями цього напрямку, а також В. де Бонда, Р. Талера, Х. Шеффіна, М. Статмана, які концепцію поведінкових фінансів значно розвинули, систематизували та надали їй статусу наукової теорії [3].

Леон Фестінгер ще у 1957 році сформулював теорію когнітивного дисонансу, зміст якої полягає у тому, що, коли поточна ситуація не відповідає очікуванням людини, то в неї мимоволі виникає певний дисонанс, за якого вона вступає у протиріччя із собою і при цьому у більшості випадків частіше маніпулює фактами, ніж змінює власну точку зору. Така людина, прийнявши неправильне, фінансово збиткове рішення, не визнаватиме власної помилки, а, займаючись самообманом, буде перекладати відповідальність на інших.

Ще один американський психолог Герберт Саймон на базі прикладних досліджень довів обмеженість інтелекту при прийнятті рішень,

яка виникає в результаті існування фіксованої кількості нейронів у мізках людини, показав обмеженість когнітивних здібностей людини та запропонував модель процесу прийняття рішень, відому як «обмежена раціональність». «За новаторські рішення процесу прийняття рішень у рамках економічних організацій» психолог Саймон у 1978 році отримав Нобелівську премію з економіки. Подальший розвиток сучасної концепції поведінкових фінансів пов'язаний з працями американських психологів Д. Канемана та Е. Тверські, які в «Теорії можливостей» показали, що ірраціональна поведінка людини зумовлена некоректним сприйняттям інформації, внаслідок чого формуються помилкові судження, які впливають на хід мислення людини [4].

Потім у праці «Теорія перспектив» Д. Канеман показав, що людина приймає рішення, виходячи з власних очікувань, пов'язаних із невизначеністю майбутнього. При цьому всі основні положення теорії перспектив Д. Канемана підтверджені американськими дослідженнями, а сам автор у 2002 році отримав Нобелівську премію з економіки.

За Канеманом, люди по-різному реагують у ситуаціях, залежно від того, виграють вони чи програють, у реальній життєвій практиці вони досить часто помилково оцінюють імовірності настання подій, опираючись на власні відчуття та стереотипи. Наприклад, утрати мають для людини більшу цінність ніж виграші, вона більш чутлива саме до втрат. Людина також приймає рішення відносно теорії, явища чи предмета залежно від того, як їй буде подана інформація про них. Така технологія дозволяє впливати на свідомість людини та змушує думати в необхідному напрямку, що приводить людину до прийняття «правильного» рішення. Новим етапом у розвитку концепції поведінкових фінансів стали праці Р. Талера, Х. Шефріна, М. Статмана, присвячені дослідженню впливу психоемоційних чинників на поведінку інвесторів, вартість цінних паперів і дохідність, яку ці інвестори отримують [1].

Практика функціонування фінансових ринків (у тому числі валютних і фондових бірж) засвідчила, що інвестори далеко не завжди раціональні. Учені виокремлюють дію на фінансових ринках «ефекту натовпу» – колективного впливу, який проявляється через «інформаційний каскад» як ще одне поведінкове упередження. Проявами ірраціональності людської поведінки виступають також «ілюзія контролю» та пов'язаний з нею «ефект надмірного оптимізму і самовпевненості», які приводять до того, що люди, приймаючи фінансові рішення, переоцінюють свої можливості щодо прогнозування розвитку ситуації на ринку.

Узагальнено можна стверджувати, що існує багато суб'єктивних чинників, які спричиняють, провокують ірраціональну поведінку інвесторів на ринку. Ці чинники або пов'язані з помилковим сприйняттям дійсності чи неправильною оцінкою реальної ситуації, або стосуються суто емоційних

характеристик, закладених у людській природі, таких що впливають на поведінку людей.

Наука і практика виділяють серед цих чинників різноманітні «ефекти», «парадокси», серед яких визнають «ефект якоря», «ефект консерватизму», «ефект компетентності», «ефект капкана», «парадокс Алле та інші. Саме ці ефекти, які пояснюють багато чинників ірраціональної поведінки учасників фінансових ринків, інші отримані дослідницькі результати та створені на їх основі наукові теорії, які пояснюють поведінку людей при прийнятті фінансових рішень, сприяли виокремленню поведінкових фінансів у самостійний напрям сучасної фінансової науки і практики.

Сучасний етап розвитку концепції біхевіористичних фінансів тісно пов'язаний з медичними дослідженнями головного мозку людини, та, як наслідок, появою нейроекономіки та нейрофінансів. Наявні результати проведених науковцями досліджень свідчать, що за прийняття раціональних рішень відповідає мозок лобової частини голови, а верхня та задня частини за стереотипні (нераціональні) рішення. Здебільшого фінансисти на практиці приймають нераціональні рішення і лише у випадку нестандартних ситуацій спостерігається висока мозкова активність у лобовій частині головного мозку [2].

Безумовно, поведінкові фінанси не потрібно протиставляти ні сучасним корпоративним і публічним фінансам, ні, тим більше, особистим фінансам, або, як їх ще називають, фінансам домогосподарств. Концепція таких фінансів є лише доповненням, хоча і надзвичайно важливим, до загальної теорії фінансів. Проте психологічні феномени, ще раз наголосимо на цьому, мають значний вплив на фінансову діяльність, адже прийняття фінансових рішень зазвичай супроводжуються ризиком і невизначеністю.

Саме тому розробка теоретичного підґрунтя впливу психології людини та інших соціальних чинників на фінансові рішення – одне із найактуальніших завдань сучасних досліджень в економіці загалом та у фінансах, зокрема [1].

Сьогодні ми маємо чимало науково формалізованих ефектів, парадоксів та інших закономірностей поведінкових фінансів, однак основне завдання, яке полягає у побудові теорії поведінкових фінансів як єдиного уніфікованого та системного вчення, на думку багатьох науковців, залишається невиконаним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Нікіфоров П. О., Марич М. Г. Поведінкові фінанси : навч. посібник. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича. 2022. 144 с.

2. Нікіфоров П.О., Качур Т.І. Реалізація концепції поведінкових фінансів у дослідженнях трансформацій сфери публічних фінансів. Науковий вісник Чернівецького університету: Економіка. 2021. Вип. 830. С. 37-44.

3. Нікіфоров П.О., Третьякова О.В. Поведінкові фінанси: теоретичні підходи та сучасна прагматика. Scientific Collection «InterConf», (104): with the Proceedings of the 6 th International Scientific and Practical Conference «Science, Education, Innovation: Topical Issues and Modern Aspects» (April 16-18, 2022). Tallinn, Estonia: Ühingu Teadusjuhatas, 2022. 332 p. С.29-32. <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/interconf/issue/view/16-18.04.2022/728>

4. Нікіфоров П.О., Марич.М.Г. Поведінкові фінанси як науководслідна конструкція. RECENT ADVANCES IN GLOBAL SCIENCE Vaiga (Vilnius, Lithuania).16-18 серпня 2022. 262 с. С. 32-35. <https://interconf.top/documents/2022.08.16-18.pdf>

БЕЖАН О.А.

здобувач доктора філософії

ПВНЗ «Буковинський університет»

факультету інформаційних технологій та економіки

Науковий керівник: к.е.н. РОШКО Н.Б.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Цифрова трансформація є ключовим трендом, що охоплює бізнес в контексті сучасних трендів розвитку соціально-економічних відносин мікро- та макро-рівня. Так аналітично-консалтингова компанія *Gartner* відзначає, що 91% компаній по всьому світу в тій чи іншій мірі задіяні в процесі цифрової трансформації, в свою чергу, 87% генеральних директорів виділяють цифрову трансформацію поміж ключових пріоритетів корпоративного сектору на сучасному етапі [1]. В свою чергу, 75% банків по всьому світу виділяють цифрову трансформацію як ключовий пріоритет для розвитку на найближчі роки [2].

Великі та малі банки як в Україні, так і в інших країнах світу активно впроваджують сучасні технології та нові сервіси завдяки цифровій трансформації. Зокрема, дані НБУ свідчать, що більше 25 млн громадян мають змогу використовувати продукти та сервіси банків, надаючи цифрові форми документів [3]. Зауважимо, що дане явище є комплексним і системним за своєю сутністю. Зокрема, цифрова трансформація банківського сектору охоплює перехід до онлайн сервісу, надання цифрових послуг, проривні удосконалення ІТ-інфраструктури, посилення складової аналітики даних в розрізі створення та надання сучасної ціннісної пропозиції банку [4]. Необхідно вказати на те, що виділені вище рішення є об'єктивно необхідним підґрунтям процесу цифрових змін у банківському секторі.

Ключовою складовою в розрізі успішної реалізації трансформації банку є адекватне планування цифрових змін, їх координація з

операційними та стратегічними планами банку, прийняття системного підходу до цифрової трансформації на всіх організаційних рівнях банку. Відповідно даний комплекс потребує низки цифрових інструментів і технічних рішень, що охоплюють відповідний управлінський підхід до проектного менеджменту (зокрема, підходу *AGILE*), імплементацію цифрових платформ для внутрішньої роботи банку, залучення платформ клієнтського досвіду, системний розвиток цифрової інфраструктури бек-, міддл- і фронт-офісів банку. В даному розрізі активно застосовується сучасний цифровий інструментарій, зокрема, штучний інтелект (ШІ), блокчейн-технологія, глибинний аналіз даних, інше [4].

Наголосимо, що в рамках цифрової трансформації ключовою запорукою успіху є імплементація програми дій за ключовими пріоритетними напрямками. Дана програма охоплює ряд заходів, що виділено нижче:

1. Зміна підходів до управління даними з метою посилення позиції банку на ринку в розрізі рівня прибутковості та ефективності його операційної діяльності, а також уможливлення адекватної роботи цифрової екосистеми банку;

2. Переформатування клієнтських шляхів в розрізі продуктів і сервісів банку з урахуванням впливу цифрового середовища;

3. Персоналізація продуктів і сервісів банку під потреби та профіль окремих сегментів і груп клієнтів, що базується на застосуванні результатів глибинного аналізу даних і використанні можливостей цифрового сервісу;

4. Застосування підходів гнучкого управління діяльністю банку за рахунок отримання даних в режимі реального часу та покращення якості управлінської звітності;

5. Імплементація управлінських практик, що уможливають підвищений ступінь операційної та стратегічної гнучкості банку в умовах волатильного екзогенного та ендогенного середовища його діяльності.

За традиційної моделі управління клієнтським досвідом в банку передбачається проходження клієнтом ряду слабо пов'язаних між собою етапів (зокрема, генерація нових клієнтів за рахунок маркетингових кампаній, передача клієнта до каналів продажу, взаємодія з клієнтом в онлайн або офлайн каналі, тощо), що не вкладаються в єдину систему. В результаті, досвід клієнта з банком в рамках такого традиційного підходу є фрагментарним, неув'язаним, безособовим [8]. Відповідно банк втрачає можливість створення додаткової цінності. Натомість цифрова трансформація уможливує запровадження єдиної системи сервісу, що створює суттєво кращий клієнтський досвід.

Такі масштабні зміни потребують від банку застосування нових підходів до організаційного управління. Зокрема, банку необхідно об'єднати всю клієнтську роботу в єдину онлайн-платформу – з метою створення цифровізованого клієнтського шляху [4]. Відповідно в рамках

даної задачі банку необхідно застосувати ряд інструментів, а саме: реорганізація організаційно-структурних одиниць банку, додавання технічного персоналу до команд продажів, об'єднання розрізнених функцій напрямку клієнтської роботи (Продажі, Маркетинг, Клієнтська підтримка, інші) в єдину об'єднану функцію, автоматизація обов'язкових процедур банку в рамках роботи з клієнтом (визначення кредитного рейтингу в рамках скорінгової моделі, перевірка кредитної історії клієнта, тощо), максимальне перенесення роботи банку з клієнтом в онлайн середовище, спрощення досвіду взаємодії з банком в частині збору документів і проходження інших процедур [5]. Зауважимо, що даний комплекс заходів має базуватися на розумінні вимог і бажань клієнта. Ключовою умовою успіху даної трансформації також є інвестування на адекватному рівні в створення виділених вище цифрових спроможностей банку. Зауважимо, що довгострокова економія коштів відбувається завдяки підвищенню рівня задоволеності клієнтів – відповідно їх схильності споживати в більших обсягах продукти та сервіси банку, а також звільненню часу персоналу для виконання додаткових задач (зокрема, розвиток взаємодії з клієнтами), економія часу співробітників завдяки автоматизації бізнес-процесів, зниження рівня втрат в операційній діяльності.

Підсумовуючи, цифрова трансформація банківського сектору охоплює надання цифрових послуг, проривні вдосконалення ІТ-інфраструктури та посилення складової аналітики даних. Це також передбачає відповідний управлінський підхід до управління проектами, впровадження цифрових платформ для внутрішньої роботи банку та системний розвиток цифрової інфраструктури банку. В світлі цього банку необхідно об'єднати всю роботу з клієнтами в єдину онлайн-платформу, що в результаті дасть створення узгодженого системного клієнтського досвіду. Цифрова трансформація дозволяє запровадити єдину систему обслуговування, яка створює значно кращий досвід клієнтів. Додатково буде уможливлено довгострокову економію коштів завдяки підвищенню рівня задоволеності клієнтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Матеріали Gartner «COVID-19 Accelerates Digital Strategy Initiatives». URL: <https://www.gartner.com/smarterwithgartner/covid-19-accelerates-digital-strategy-initiatives> (Дата доступу: 27.01.2022).

2. Матеріали Digital Banking Report. URL: <https://www.digitalbankingreport.com/report-library/> (Дата доступу: 27.01.2022).

3. Матеріали НБУ «НБУ та Мінцифри спільно працюють над цифровізацією банківської системи України». URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/nbu-ta-mintsifri-spilno-pratsyuyut-nad-tsifrovizatsiyeyu-bankivskoyi-sistemi-ukrayini> (Дата доступу: 27.01.2022).

4. Stark J. Digital Transformation at a Bank. *Digital Transformation of Industry*. 2020. №12. С. 67–72.

5. Galper M. Digital Transformation of Banks: the Swiss Experience. *Economics and Management*. 2020. №2. С. 199–204.

СОЛОЩАК Андрій
здобувач доктора філософії
ПВНЗ "Буковинський університет"
Науковий керівник:
кандидат економічних наук Рошко Н.Б.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ЕКОНОМІКИ КРАЇН І РЕГІОНІВ ЯК ЧИННИК УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ В УМОВАХ ЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ЗМІН

Чимало цивілізаційних змін відбулися завдяки технологічному прогресу та розвитку науки. І зараз, у ХХІ столітті, люди стали не тільки спостерігачами, а й активними учасниками цього масштабного процесу. Ці зміни відбуваються у всіх, важливих для суспільства та економіки, галузях – на підприємствах та виробництвах різного масштабу, в навчальних закладах, у різноманітних сферах обслуговування та надання послуг, а також культурі.

Спілкування завжди було джерелом отримання інформації. Воно є важливим для людей, як соціальних істот. Якісне спілкування, між людьми з різних країн, поклало початок глобалізації і запустило різні економічні процеси. Зараз, можна з впевненістю сказати, що на наше життя впливає більша частина інформації, яку ми отримуємо, а технології значно полегшують обмін повідомленнями.

Оскільки інформаційна глобалізація проникає у всі сфери життя, то локальні інформаційні джерела різних держав все більше і тісніше інтегруються в глобальний інформаційний простір.

Передача повідомлень, в певній мірі, є чинником прийняття рішень, а ,оскільки, через інформаційну глобалізацію ми можемо відслідковувати всі світові події в реальному часі, то можемо блискавично реагувати на них. Розглядаючи цей патерн на прикладі пересічної людини, можна прослідкувати його схожість із взірцями роботи виконавчих влад різних країн та світових корпорацій. Глобалізація, як суспільне явище, зумовила надзвичайну залежність всіх країн світу одна від одної. Тому, стає абсолютно зрозумілим, що для держав всього світу, комунікаційно-інформаційна глобалізація виконує роль важеля, який керує їхніми рейтингами, економічними показниками та фінансовими процесами.

На перший погляд, все зрозуміло і просто, проте перед політичними діячами щодня постає декілька завдань: перше – потреба у якісній

комунікації з якнайбільшою кількістю потенційних партнерів, відслідковування та аналіз різних світових явищ, друге – постійна перевірка достовірності й актуальності інформації, третє – взаємодія отриманої інформації та економічних процесів, четверте – використання цих знань у власних корисливих інтересах.

Оскільки "інформаційний простір" вважається мультипарадигмальним поняттям, то традиційні його дослідження його сутності проводяться в зовсім різних предметних областях. Тому варто звернути увагу на те який саме аспект впливу інформаційного простору на наше життя ми бажаємо розглядати.

Формування інформаційного простору на рівні регіонів присвячені роботи вітчизняних вчених: В. Геєця, А. Дудатьєва, М. Кизима, Т. Клебанової, Г. Корниченко, Д. Михайлова, Ю. Радіонова, О. Резикова,

Проблеми згоди економічних інтересів в інформаційному просторі розглядали Е. Аткінсон, М. Войнаренко, Б. Гершкович, О. Іншаков, Ю. Лисенко, І. Нікітов.

Кіберпростір як частину інформаційного простору що базується на технічних системах опрацьовували Манжай. О. Гавловський В. Колодюк О. В.

Мета статті – аналіз та систематизація підходів до розуміння інформаційного простору, його структури та основної ролі, яку він сьогодні відіграє в якості чинника прийняття управлінських рішень.

Сучасний розвиток світу та глобальної економіки відзначається все більшою взаємозалежністю, та все більшим обсягом взаємодії суб'єктів. Інформація є важливим ресурсом у процесах забезпечення взаємної вигідної співпраці. Тому стає все більш актуальним вивчення формування інформаційного простору, його правильного розуміння, та дослідження його розвитку на макро-, мезо- та макrorівнях,

Ефективність розвитку цієї системи багато в чому забезпечується за рахунок інтенсивності інформаційного обміну та залежить від характеристики та розповсюдження потоків інформації в просторі. [1, с.5].

Оскільки, інформація є системоутворювальним фактором, кожен суб'єкт в інформаційному просторі виступає як модель, що має зовнішні та внутрішні зв'язки, (суспільні, суцільні, економічні, інформаційні). Взаємодія різних суб'єктів зі своїми інтересами призводить до утворення інформаційного простору.

Щоб краще зрозуміти що таке інформація варто звернутися до літератури. Інформація в інтерпретації Н. Лумана є не структурою, а подією. Зокрема, він визначає інформацію як подію, яка змінює стан системи. [4, с.2]

Також схожої думки дотримується в роботі А. Е. Калиніна в роботі якої вказано, що комунікацію можна розглядати з точки зору взаємодії об'єктів, що призводить до зміни знань хоча б одного з них, тобто

«інформаційний простір» є поняттям динамічним.[1,с.3].Коли інформація з'являється вони впливає на взаємодію суб'єктів видозмінюючи їхню поведінку.

Отримання нової інформації дає можливість адресату визначити відмінність між існуючим та можливим станом речей та прийняти рішення як використовувати цю інформацію.

Хоча чітко визначеного поняття інформаційного простору немає, через велику кількість сфер які він зачіпає, ми можемо визначити його структуру та деякі його складові, що впливають на формування інформаційного простору як простору взаємодії економічних процесів. Відзначимо, що структура інформаційного простору адаптується до потреб суб'єкта з урахуванням специфіки його роботи. Така адаптація базується на критеріях значущості інформації.[5.с3].Чим більш значуща інформація, тим більший вплив вона може утворити.

Сформулюємо критерії значущості інформації в інформаційному просторі:

- 1.Доступність інформації для користувача;
- 2.Якість інформації(структурованість, зрозумілість, об'єм)
- 3.Вплив інформації на інші об'єкти інформаційного простору.
- 4.Ступень поширеності (ексклюзивність)

Сума результату оцінки цих критеріїв дає можливість отримати певну оцінку результату використання цієї інформації. Оскільки ми розглядаємо інформацію та її вплив на економічну взаємодію суб'єктів, то результат який ми отримаємо значною мірою впливає на якість управлінських рішень, зокрема дає можливість оцінити діяльність підприємств чи організацій, як з позицій власників, так і суспільства[5.с3]

Всі суб'єкти інформаційного простору взаємодіючи використовують інформацію в своїх інтересах. Так економічні інтереси (ЕІ), будучи первинною формою прояву економічних відносин, слугують реальною причиною економічних, ресурсних та соціальних дій, що стоять за безпосередніми спонуканнями, мотивами, помислами, ідеями тощо, що беруть участь у цих діях індивідів, соціальних груп, регіонів та їх територій держави.[2, с2]

Ефективна діяльність суб'єктів які мають економічні інтереси, залежить від вміння правильно збирати потрібні відомості, опрацьовувати їх, та виконувати управлінські рішення для ефективного використання цієї інформації.

Взаємодія суб'єктів у певному інформаційному просторі забезпечує їх інтеграцію, прискорюючи й удосконалюючи їхню взаємодію.

Розглядаючи ресурсний потенціал суб'єктів, як сукупність ресурсів, необхідних йому для забезпечення ефективної діяльності, можна віднести до інформаційного потенціалу такі фундаментальні інформації:

- маркетингову;
- правову;
- організаційну;
- виробничу та іншу інформацію.[3.с.2]

Правильне використання вище наведених видів інформації для має можливість для нормального конкурентного здатного функціонування, ефективної діяльності, та стрімкого розростання суб'єкта. Для досягнення конкурентних переваг керівництво підприємства (чи то іншого суб'єкта економічної діяльності зі своїми інтересами), повинно мати інформацію не тільки поточного але і стратегічного характеру для правильного прогнозування своїх дій. При сучасній швидкості обміну інформацією та процесів які відбуваються, є неможливим взаємодіяти зі світом не встигаючи взаємодіяти з ним, і не плануючи майбутнє.

В сучасному суспільстві поширення інформації є цивілізаційною потребою і водночас проблемою. Потреба в інформації в сучасних суспільствах визначається не стільки неповнотою знань, скільки залежністю суспільства від необхідності приймати безліч рішень.[4.с.3]

З розвитком технічних каналів зв'язку та телекомунікацій інформаційний простір набуває в інформаційному суспільстві глобалізованого – транскордонного характеру через відсутність або неефективність в інформаційному просторі традиційних, обмежень, що накладаються на різних суб'єктів цього простору в реальному просторі планети й існуванням природних та інституційних перешкод.

За допомогою технологій сучасне суспільство збільшує кількість інформаційних джерел та потоків інформації в геометричній прогресії. Що призводить до дуже швидкого поширення інформації, та потреби в реагуванні на неї. Так в інформаційному просторі з'являються нові суб'єкти діяльності або трансформуються старі, формуються специфічні форми поведінки й діяльності, які якісно відрізняються від тих, що існували раніше.[4, с.3]. Так, інформація призводить до перетворення суспільства до сучасної форми інформаційного суспільства, де кожен суб'єкт є важливим учасником в інформаційному просторі.

Необхідно відзначити, що інформаційний простір в умовах сучасності має дуже стрімкий та переплетений характер. Що створює велике практичне соціально-економічне значення. В інформаційному просторі кожен суб'єкт діє в межах своїх інтересів, і швидке та правильне прийняття рішень суттєво впливає на їх ефективність. Оскільки суб'єкти локальних регіональних рівнів утворюють національний рівень, ми можемо відзначити що їх ефективність на пряму впливає на ефективність взаємодії національного простору з іншими просторами на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1.Науменко Н.Ю. - Особливості конкретизації методології формування інформаційного простору регіональних соціально-

економічних систем. - Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics», №14 - с.186-192

2. Н. Ю. Науменко - Вплив економічних інтересів на формування інформаційного простору регіону - Бізнес-навігатор. - 2019. - Вип. 3-2. - С. 37-41

3. В. Ю. Коцаба, Т. В. Штерма - Роль та місце інформаційних ресурсів у процесах розвитку підприємства - Молодий вчений. - 2017. - № 5. - С. 639-642.

4. К. А. Дубняк – Інформаційний простір: структура та функціональні параметри. - Держава та регіони. Серія : Соціальні комунікації. - 2015. - № 4. - С. 21-25.

5. Чала О.В – Інформаційний простір підприємства як об'єкт управління - Вісник економіки транспорту і промисловості - 2010 - № 32

Анастасія ПАРАЦУК

студентка групи А-300

Рошко Наталія

кандидат економічних наук

ПВНЗ "Буковинський університет"

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ З ІНОЗЕМНОЮ ВАЛЮТОЮ ТА БЕЗНАДІЙНОЇ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

Особливість обліку операцій в іноземній валюті полягає в тому, як для відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності таку операцію потрібно перераховувати в гривні. Основною проблемою постає курсова різниця та її розрахунок.

Є основні правила розрахунку курсової різниці:

1. Курсові різниці визначають лише за монетарними статтями балансу.

- інвалюта в касі та на банківських рахунках (розподільчому, поточному, депозитному);

- валютні дебіторська і кредиторська заборгованості, які будуть погашені грошима, та зобов'язання засновників-нерезидентів при формуванні статутного капіталу.

2. Для розрахунку курсової різниці використовують курс НБУ

3. Курсові різниці визначають на кожен дату балансу й дату здійснення господарської операції.

Таке правило закріплює безпосередньо п. 8 [П\(С\)БО 21](#): визначення курсових різниць за монетарними статтями в іноземній валюті проводять на дату балансу, а також на дату здійснення господарської операції.

Своєю чергою, [НП\(С\)БО 1](#) «Загальні вимоги до фінансової звітності» у п. 1 р. II уточнює, що баланс підприємства складають на кінець останнього дня звітного періоду. Підприємства, які складають фінансову звітність і консолідовану фінансову звітність за НП(С)БО, складають проміжну фінансову звітність, яка охоплює відповідний період (I квартал, перше півріччя, дев'ять місяців), наростаючим підсумком із початку звітного року у складі балансу та звіту про фінансові результати [1].

Різниця в оцінках інвалюти за курсом НБУ і за курсом валютного ринку не стосується курсових різниць — це сума різниць. У бухобліку її зараховують або до складу операційних доходів (Кт 711), або до складу операційних витрат (Дт 942). Тож не варто плутати її з курсовою різницею.

Визнаючи грошову дебіторку безнадійною, її виключають з активів з одночасним зменшенням величини РСБ. Якщо суми резерву недостатньо — залишок безнадійної заборгованості списують із балансу на інші операційні витрати (п. 11 НП(С)БО 10) [2].

Рішення про визнання заборгованості безнадійною слід оформити наказом керівника про списання безнадійної дебіторської заборгованості. Далі бухгалтер оформлює первинний документ на списання «безнадії» у вигляді бухгалтерської довідки та відображає наслідки такої операції в обліку.

У бухгалтерському обліку заборгованість списують у разі наявності певних ознак, які ми розглянули у статті "Списання безнадійної грошової дебіторської заборгованості в період дії воєнного стану".

Водночас слід урахувати, що стосовно безнадійної товарної дебіторської заборгованості резерв сумнівних боргів не створюють. Адже за нормами п. 7 НП(С)БО 10 резерв сумнівних боргів обчислюють на дату балансу щодо поточної дебіторської заборгованості, яка є фінансовим активом (за винятком придбаної заборгованості та заборгованості, призначеної для продажу) [2].

Дебіторську заборгованість, не призначену для продажу, зараховують до поняття фінансового активу (п. 6 НП(С)БО 13). Проте така заборгованість має відповідати загальним критеріям фінансового активу, зокрема бути контрактом, який дає право отримати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства, або контрактом, який дає право обмінятися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно вигідних умовах (п. 4 НП(С)БО 13). Товарна дебіторська заборгованість таким критеріям не відповідає, тому резерв сумнівних боргів щодо неї не створюють.

З огляду на це списання безнадійної товарної дебіторської заборгованості в обліку показують кореспонденцією Дт 944 – Кт 371.

У бухгалтерському обліку безнадійною заборгованістю вважають поточну дебіторську заборгованість, щодо якої є впевненість у її неповерненні боржником або за якою минув строк позовної давності (п. 4

НП(С)БО 10) [1]. Упевненість у неповерненні дебіторської заборгованості ґрунтується на таких обставинах, з яких однозначно (тобто на 100 %) можна говорити про те, що її не буде погашено.

Чітких критеріїв класифікації безнадійної заборгованості в бухгалтерському обліку немає. Тому підприємство може на власний розсуд указати в Положенні про облікову політику, за якими саме ознаками заборгованість варто зараховувати до безнадійної.

Тому має сенс укладати письмові договори купівлі-продажу із чітко визначеним строком виконання зобов'язання з оплати товарів (робіт, послуг). Тоді позовну давність відлічуватимуть від строків, установлених у договорі.

Водночас позовну давність, визначену законом:

– може бути збільшено за домовленістю сторін. Тому має сенс укладати письмові договори купівлі-продажу із чітко визначеним строком виконання зобов'язання з оплати товарів (робіт, послуг). Тоді позовну давність відлічуватимуть від строків, установлених у договорі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бухгалтерський облік : підручник / Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Н. В. Гудзь [та ін.]. Тернопіль : ТНЕУ, 2018 460с.

2. Фінансовий облік : підручник; 2-ге вид., доп. та перероб. / Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, П. Н. Денчук [та ін.]. Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 482 с.

П.В. Остафійчук

аспірант ПВНЗ «Буковинський університет»

Вершигора В.Г.

К-ф.-м.н., доц.кафедри КСіТ

ПВНЗ «Буковинський університет»

РИЗИКИ ВИНИКНЕННЯ ДЕФОЛТУ

На діяльність кожної держави здійснюють вплив певні фактори. Ці фактори несуть як позитивний ефект, так і негативний. Вплив різноманітних негативних впливів та ризиків підривають фінансову безпеку держави, яка залежить від певної кількості фінансових ресурсів, які необхідні для виконання функцій держави. Важливим є дослідження ризиків стосовно різних складових фінансової безпеки України.

Дослідженням ризиків та причини виникнення дефолту займалися ряд науковців, зокрема: І. Бабух, О. Бандурка, О. Барановський, О. Бригінць, З. Варналій, Т. Васильців, О. Власюк, А. Гальчинський, Я. Жаліло, В. Мунтіян, П. Нікіфорова, Г. Пастернак-Таранущенко, О. Предборський.

«Ризик» визначають як діяльність, яка тісно переплітається з подоланням невизначеності в стані неминучого вибору, в ході якої є перспектива кількісно та якісно оцінити ймовірність отриманого результату, невдачі й відхилення від мети [4]. Ризики у державних фінансах – це врахування внутрішніх ризиків, зокрема фіскальних, у сфері державних і змішаних суб'єктів господарювання, зобов'язань держави з пенсійного та медичного забезпечення населення країни.

Причинами виникнення дефолту є різноманітні ризики. На сьогодні під «дефолтом» розуміють певну ситуацію, коли держава не здатна у зазначений час виконувати свої зобов'язання перед кредиторами по погашенню своїх боргів, або ж відсотків по ним. Термін «дефолт» подано в Положенні про порядок емісії облігацій внутрішніх місцевих позик та їх обігу, та визначається як «одна або декілька обставин, визначених проспектом облігацій або рішенням про емісію облігацій підприємств, які становлять порушення обов'язків емітента або особи, яка надає забезпечення за облігаціями, свідчать про можливість такого порушення в майбутньому або завдають шкоди правам та/або інтересам власників облігацій, та за настання яких власники облігацій набувають права, визначені проспектом облігацій або рішенням про емісію облігацій таких облігацій. У разі відсутності у проспекті облігацій або рішенні про емісію облігацій зазначених обставин ними визначаються обставини щодо неспроможності емітента облігацій виплатити власникам облігацій у строк, встановлений проспектом облігацій або рішенням про емісію облігацій, відсоткового доходу за облігації та/або погасити частину чи повну вартість облігацій» [1].

Дефолти держави мають здатність мати хронічну форму. Існує різноманітні визначення дефолту, зокрема: це ситуація, де боржник не має бажання виконувати свої зобов'язання з обслуговування заборгованості в потрібному обсязі; або ж вчасно здійснювати обов'язкові боргові платежі через певне становище по облігації або ж угодою; нездатність держави обслуговувати та покривати борг вчасно, та вимушений обмін боргових зобов'язань [2].

Дефолти виділяють за такими видами: технічний, нефінансовий, фінансовий. Причинами виникнення дефолту є незадовільна фінансова та макроекономічна політика держави, зовнішні фактори (війна, covid), кризи в розвинених країнах, коливання цін, катаклізми.

Виділяють такі визначення дефолту: ліквідність та платоспроможність. Криза ліквідності – це проблеми при рефінансуванні короткострокової заборгованості, а криза платоспроможності – високе боргове навантаження.

На сьогодні перше місце займають банківські кризи, які супроводжуються кризою суверенної заборгованості. В Україні вагомим є кредитний ризик, який є суттєвою загрозою для фінансового сектору. За

розрахунками НБУ банківські структури втратять щонайменше 20% кредитного портфеля. Причинами є війна та економічна криза. Крім того, під великим ризиком перебувають заставні кредити, які видавались на тимчасово окупованих територіях та місцях бойових дій.

З метою уникнення ризиків та недопущення дефолту потрібно активізувати всю фінансову систему та удосконалити механізм фінансової безпеки. Фінансова безпека повинна функціонувати на принципах верховенства права, законності, прозорості, контролю; дотримання норм міжнародного права; розвитку сектору фінансової безпеки та ефективному його функціонуванню. Необхідно створити ефективний та результативний механізм державного управління ризиками у фінансовій сфері, яке дасть можливість запобігти кризовим явищам та зменшити їх наслідки.

Отже, ризики – це негативне явище для країни, наслідком якого є дефолт. Негативні наслідки зачіпають як фінансову безпеку, так і банківську, грошово-кредитну, валютну. На сьогодні, для попередження дефолту необхідним є систематизація держави методів і засобів прояву ризиків, протидія їх наслідкам на економічну та фінансову безпеку. Значних проблем можна уникнути за сприянням законодавчого та державного регулювання питань забезпечення фінансової безпеки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Коюда П. М., Коюда О. П. Характеристика та класифікація ризиків. Комунальне господарство міст : наук.-техн. зб. 2006. № 71. URL : eprints.kname.edu.ua/1356/1/203-214_Коюда.pdf. (дата звернення: 12.02.2023).

2. Про затвердження Положення про порядок емісії облігацій внутрішніх місцевих позик та їх обігу : рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 391 від 14.06.2018 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0808-18> (дата звернення: 02.02.2023).

3. Standards & Poor's Global Ratings. What Does S&P Global Ratings Consider a Default for Sovereign and Non-U.S. Local and Regional Governments, Working paper, 2017, URL: <https://www.s&p.com/data/2017/works/WhatDoesS&PGlobalRatingsConsideraDefaultforSovereign.pdf> (дата звернення: 04.02.2023).